

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra religionistiky

České národní obrození a studium indických tradic
Bakalářská práce

Michaela Jirásková
2013

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Jirásková**
Osobní číslo: **H10222**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**
Název tématu: **ČESKÉ NÁRODNÍ OBROZENÍ A STUDIUM INDICKÝCH
TRADIC**
Zadávající katedra: **Katedra religionistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Cílem práce bude zvážit východiska a způsob zacházení s indickými tradicemi a vůbec kulturou v době českého národního obrození. Naši obrozenci (Dobrovský, Kramerius, Jungmannové a další) se živě zajímali o jazyky, tradice a současné dění v Indii. Autorka práce se zaměří na hledání odpovědí na následující otázky: Jaký byl obraz indických tradic v té době? Z jakých koncepcí, z jakého paradigmatu "národů", jejich náboženství a místa v dějinách naši obrozenci vycházeli? Je možné prokázat, že obrazy indických tradic sloužily cílům národního obrození? 2. Pro nalazení odpovědí na dané otázky bude třeba - alespoň ve stručném náčrtu - zvážit širší souvislosti. Především otázky a problémy, kterými se naši myslitelé zabývali v kontextu sílícího evropského nacionalismu. Autorka se pokusí postihnout proměny obrazu indických tradic ve třech fázích obrození vymezených Miroslavem Hrochem. 3. Postup při zpracování tématu bude kombinovat znalosti z odborné i pramenné literatury.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

1. BERLIN, Isaiah, "Vico and Herder: Two studies in the History of Ideas", 1st ed., The Hogarth Press, New York 1976
2. HROCH, Miroslav, Národy nejsou dílem náhody, 1. vyd., SLON, Praha 2009
3. KRÁSA, Miloslav, "Indové a my", in: STRNAD, Jaroslav, Dějiny Indie, Praha: Lidové noviny 2003, s. 870 - 871
4. STRNAD, Jaroslav, India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century (ca. 1800 - 1848), předběžná verze tohoto dokumentu byla přečtena na mezinárodní konferenci: "Exchanges of Ideas and Culture between South Asia and Central Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries", která se konala 28. - 29. října 2005 na Harvardské univerzitě
5. ČUPR, František, Učení staroindické I., Praha: Fr. A. Urbánek 1876, s. 338
6. JUNGSMANN, Antonín, "O Hindích", in: Krok díl 1., 1821, s. 35-47
7. JUNGSMANN, Antonín, "O samskritu", in: Krok díl 1., 1821, s. 64-81
8. JUNGSMANN, Josef, "Krátký přehled prosodie a metriky indické", in: Krok díl 1., 1821, s. 33-64, 100
9. PALACKÝ, František, "O nejstarších dějinách a dějepiscích národů Asijských", in: Musejník, Praha, 1831, s. 29-47

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Martin Fárek, Ph.D.

Katedra religionistiky

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2012

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2013

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

 L.S. from Pardubice
L.S. from Pardubice
L.S. from Pardubice

Mgr. Martin Fárek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2012

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 28. června 2013

.....
Michaela Jirásková

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému vedoucímu práce Mgr. Martinu Fárkovi, Ph.D. za jeho cenné rady a odborné vedení práce. Velké poděkování patří také mé rodině za jejich bezmeznou podporu a všem, kteří mi při psaní této práce vyšli vstříc.

Anotace

V této práci nazvané České národní obrození a studium indických tradic se zabývám otázkou, jaké obrazy indických tradic pomáhaly českým národním obrozencům v jejich emancipačním úsilí. V první části textu upřesňuji pojetí národa, jež naši obrozenci zastávali, a z jakého paradigmatu toto pojetí vycházelo. V následující části se pak věnuji záměru, který určoval snahy západního světa seznámit se s indickou kulturou a také tím, jaký byl jejich obraz indických tradic. V závěrečné části konkrétněji pojednávám o pohledu českých národních obrozenců na Indii, její náboženství a kulturu, a o způsobu, jakým ji prezentovali ve svých člancích.

Klíčová slova

České národní obrození, národ, Genesis, védismus, bráhmanismus, západní kultura, sanskrt, indoevropská jazyková rodina, mytologie

Abstract

In my thesis titled „The Czech National Revival and the Study of the Indian Traditions“ I dealt with the images of the Indian traditions as seen by the Czech national revivalists and with the way in which they were used in the emancipatory efforts of these revivalists. In the first part of the text, I specify the concept of the nation of our revivalists and the paradigm on which it was based. In the next part, I focus on the aim which determined efforts of the West to familiarize itself with the Indian culture and I dealt with their ideas of the Indian traditions as well. In the last part, I deal more specifically with the Czech national revivalists' images of India, its religion and culture, and I discuss the way in which it was presented in their articles.

Key words

Czech national revival, nation, Genesis, Vedism, Brahmanism, western culture, sanskrit, Indo-European language family, mythology

OBSAH

ÚVOD	9
1. PŘINÁŠÍ SEKULARIZACE NOVÉ POJETÍ NÁRODA?	11
1.1 Čeští obrozenci přijímají etnokulturní formu národní identity	11
1.1.1 Jazyk - ztělesnění národa.....	12
1.1.2 Všechny národy vzešly z Noemových synů	15
2. TEOLOGICKÉ PARADIGMA A HLEDÁNÍ SPOLEČNÉHO PŮVODU SLOVANŮ	18
2.1 Objev indoevropské jazykové rodiny a jeho východiska	19
2.2 Indie – kolébka lidstva a prvotního monoteismu?	23
3. NAŠI OBROZENCI HLEDAJÍ DŮKAZY SPOLEČNÉHO PŮVODU SLOVANSKÉHO A INDICKÉHO NÁRODA	30
3.1 Vliv srovnávací jazykovědy	31
3.2 Vliv komparativní mytologie	36
3.3 Vliv fyzické antropologie	39
ZÁVĚR.....	43
BIBLIOGRAFIE	47
SEZNAM PŘÍLOH	50
Příloha č. 1	51
Příloha č. 2.....	52
Příloha č. 3	53
Příloha č. 4.....	55

ÚVOD

Ve své práci se zabývám obrazy indických tradic, jak je prezentovali čeští národní obrozenci ve svém emancipačním úsilí. Nejprve si však kladu otázky: *Jaký byl obraz indických tradic té doby? A jaká byla vůbec výchozí koncepce našich obrozenců, či jaké výchozí paradigma „národů“, jejich náboženství a místa v historii zastávali?* Svůj cíl tak dělím do dvou fází, v první se pokusím stručně objasnit, jak na indické tradice nahlíželi západní badatelé, a poté se konkrétněji zaměřím na to, jak je interpretovali představitelé českého národního obrození.

Vycházím přitom z podnětů profesora S. N. Balagangadhary, především jeho teorie o vlivu křesťanského teologického paradigmatu na interpretaci indických tradic u západních badatelů. Právě na ní stavím svoji hypotézu, že byl i obraz indických tradic prezentovaný českými národními obrozenci založen na teologických koncepcích.

Samotnou práci pak dělím do tří kapitol. V první kapitole se věnuji pojetí národa zastávaného českými národními obrozenci, přičemž poukazuji na důležitost jazyka a původu národa, a na paradigma, z něhož tento důraz vychází. Za rozhodující zde považuji ozřejnění role Genesis v rámci tohoto paradigmatu. V následující kapitole vysvětluji, jaký záměr stál za snahami západního světa se blíže seznámit se vzdálenou indickou civilizací a jaký pohled si na indické tradice utvořili evropští badatelé. Zaměřuji se přitom na problematiku převádění západních měřítek na cizí kulturu.

V poslední kapitole, pro tuto práci stěžejní, uvádím, jaké představy o Indii, její kultuře a náboženství, měli čeští národní obrozenci, a také způsob, jakým tuto vzdálenou civilizaci prezentovali českým čtenářům. Pozornost věnuji zejména studiu indických jazyků a indické mytologie Josefa Dobrovského, Josefa Jungmanna a jeho bratra Antonína Jungmanna, Jana Kollára, Pavla Josefa Šafaříka a Františka Palackého. Neopomímím zároveň zhodnotit rozdíly v jejich přístupech a metodách.

Použité informace jsou založeny na analýze dostupných zdrojů, přičemž v prvních dvou kapitolách čerpám převážně z monografií, a to

především z práce od Iva T. Budila *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance*, a z habilitačního spisu Martina Fárka *Indie očima Evropanů: Orientalistika, teologie a náboženství*. V poslední kapitole pak vycházím z dostupné tvorby výše zmíněných národních obrozenců, zejména z periodických článků časopisů *Krok: veřejný spis všennaučný pro vzdělance národu česko-slowanského* a *Časopis Českého museum*, neboť právě časopisy a noviny tehdy představovaly oblíbený způsob předávání informací, proto tvoří většinu primární literatury.

Pro doplnění na konci přikládám čtenářům s hlubším zájmem o dané téma přílohy se zajímavými myšlenkami našich obrozenců, týkající se pohledu na Indii a její vztah s českým národem.

1. PŘINÁŠÍ SEKULARIZACE NOVÉ POJETÍ NÁRODA?

Myšlení západního člověka bylo celá staletí formováno křesťanskou tradicí a v ní pevně ukotveno. Teologický výklad světa dokázal lidem odpovědět na důležité otázky a oni jej považovali za pravdivý. Postupně byl však oslabován a „překonáván“ novými objevy a poznatky, což vedlo k jeho kritice a zpochybňování. Osvícenství, s jeho důrazem na rozum a schopnost člověka dojít vědeckého poznání oproštěného od náboženských představ, představovalo obrovský krok směrem k sekularizaci.¹ Nakolik však byla tato sekularizace úspěšná? Pokusím se argumentovat, že ačkoli byl vliv křesťanství v 18. a 19. století všeobecně potlačován, jeho přítomnost v pracích tehdejších badatelů je zřejmá. Určité teologické představy byly i nadále pokládány za pravdivé a měly velkou váhu. Tento názor se pokusím obhájit na příkladu pojetí národů v době bojů za (české) národní obrození.

1.1 Čeští obrozenci přijímají etnokulturní formu národní identity

Historické a antropologické knihy hovoří o dvou ideálně-typických formách národního vědomí, zformovaných na základě myšlenek osvícenství a romantismu, které si osvojily národy v jejich emancipačních bojích.² Ačkoli se zdá, že se v obou případech jedná o zcela nové pojetí národů,³ určitou roli v něm stále hrají teologické představy, které se však objevují v jejich sekularizované podobě.

1 BERLIN, Isaiah. *Vico and Herder: Two studies in the History of Ideas*, 1st ed., New York: The Hogarth Press, 1976. s. 145.

2 BARŠA, Pavel, STRMISKA, Maxmilián. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. Brno: CDK, 1999. s. 15.

3 ŘEZŇÍK, Miloš. *Formování moderního národa: (Evropské „dlouhé“ 19. století)*. Praha: TRITON, 2003. s. 23.

Jedná se o etnokulturní a politickou formu národního vědomí. Za reprezentanty etnokulturní formy národní příslušnosti bývají označováni Němci, naopak za představitele politické formy Francouzi. Zatímco národní loajalita Němců má být dána společnou etnickou příslušností a jazykem, loajalita Francouzů se má zakládat na politických ideálech.⁴ České země, stejně jako většina dnes již zformovaných národů, které byly součástí velkých multietnických říší, přijaly etnokulturní formu národní příslušnosti.⁵ Bude proto nezbytné se na ni hlouběji zaměřit.

1.1.1 Jazyk – ztělesnění národa

V etnokulturním pojetí národa hrál obrovskou roli jazyk. Významný německý filosof Johann Gottfried Herder (1744-1803), jehož myšlenkami se nechali mnozí obrozenci inspirovat,⁶ hovořil dokonce o tom, že je nejvyšším ztělesněním národa.⁷ Kodifikace národního jazyka se stala důležitým programem národních agitátorů. Jakými argumenty byl však odůvodňován jeho význam?

J. G. Herder prosazoval názor, že jazyk „vyjadřuje kolektivní zkušenost skupiny“, neboť slova a termíny, které užíváme, vznikaly průběžně na základě různých vlivů. Jazyk měl být tedy postupně formován, a to v průběhu přirozeného procesu růstu uvědomění a solidarity, která spočívala právě na komunikaci mezi lidmi. Komunikace byla neodmyslitelně podmíněna myšlením a naopak. Herder navíc zastával myšlenku, že člověk myslí vždy ve slovech,⁸ proto apeloval na Němce: „Mluvíme slovy cizinců a ta nás odvykají našemu vlastnímu myšlení.“⁹ Nabádal je, aby přijali svoji roli a své místo, jež v kosmu zaujímají.¹⁰

4 BARŠA, Pavel, STRMISKA, Maxmilián. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva ...*, s. 27.

5 ŘEZNÍK, Miloš. *Formování moderního národa: (Evropské „dlouhé“ 19. století) ...*, s. 111-113.

6 Tamtéž, s. 75.

7 BERLIN, Isaiah. *Vico and Herder: Two studies in the History of Ideas ...*, s. 165.

8 Tamtéž, s. 168 – 169.

9 Tamtéž, s. 180.

10 Tamtéž, s. 180.

Na základě představy všeobecného vývoje jazyků došel k názoru, že je množné studovat jejich historii,¹¹ jež odkrývá společenský vývoj¹² směřující k humanitě, pravému lidství - vrozené lidské vlastnosti, jakožto jedinému smyslu dějin.¹³ Koncepce dějin, v nichž je uskutečňován jistý plán, přitom vychází z teologických představ.¹⁴

Herderovo pojetí vývoje jazyka mělo obrovský vliv na vznik filologických studií, zejména komparativní lingvistiky.¹⁵ Již počátkem 19. století začaly vznikat první evropské katedry sanskrtu. Romanticky laděná Evropa našla svoji spřízněnost s indickým duchovním světem.¹⁶ Nové století tedy bylo zasvěceno indologickému bádání.¹⁷

Zájem o Indii také ovlivnil debaty zabývající se otázkou původu jazyka, které se věnoval i Herder.¹⁸ Sám však nechtěl prosazovat myšlenku jednoho prvotního jazyka společného všem lidem, přestože se jednalo o velmi rozšířený názor.¹⁹ Již od středověku probíhaly diskuze, kterým

11 Historii jazyka se zabýval již německý filosof Gottfried Wilhelm von Leibniz (1646 - 1716), který ji považoval za nejdůležitější prostředek pochopení původu národů.

BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance*. Praha: Academia, 2002. s. 50

12 BERLIN, Isaiah. *Vico and Herder: Two studies in the History of Ideas ...*, s. 170.

13 RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie II.: Novověk*. Praha: Votobia, 1999. s. 340.

14 Již ve středověku hojně probíhaly debaty zabývající se smyslem dějin, v nichž se primárně hovořilo o boji pravého náboženství s falešnými. Smysl dějin měl být naplněn vítězstvím křesťanství nad pohanskými kulty. Mnozí myslitelé 18. a 19. století se touto otázkou i nadále zabývali, i když postupně nabývala sekularizované podoby. Italský historik Giambattista Vico (1668-1774), a nejen on, však ještě v 18. století hovořil o tom, že se lidstvo, charakteristické svojí pověřivostí a krutostí, pozdvihlo z barbarského stavu do stavu civilizovaných společenství jen díky Prozřetelnosti, která lidem vnukla pocit studu a úcty, tvořící základ náboženského citění. Tato Prozřetelnost měla navíc pomoci lidem odhalit falešné bohy jakožto výtvořiny bázlivé lidské mysli.

V takto univerzálně uchopených dějinách měly národy sehrát svoji vlastní úlohu. Diskutovalo se o myšlence přenesení moci, *translatio imperii*, jež měla být zároveň přenesením kultury, *translatio studii*. Jak se vyjádřil Otto z Freisingu: „Veškerá moc a moudrost, zrozená na Východě, se začaly dovršovat na Západě.“ Západní státy pokládaly za důležité prokázat, že právě ony mají v dějinách významnou roli dovršitele tohoto přenosu.

BERLIN, Isaiah. *Vico and Herder: Two studies in the History of Ideas ...*, s. 59-61.

LE GOFF, Jacques. *Kultura středověké Evropy*. Praha: Odeon, 1991. s. 179-180.

15 BERLIN, Isaiah. *Vico and Herder: Two studies in the History of Ideas ...*, s. 169.

16 Osvícenství s jeho důrazem na racionalitu naopak našlo svoji příbuznost s Čínou.

KÜNG, Hans, STIETENCROON, von Heinrich. *Křesťanství a hinduismus*. Praha: Vyšehrad, 1997. s. 54-55.

17 Tamtéž, s. 54-55.

18 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 111.

19 BERLIN, Isaiah. *Vico and Herder: Two studies in the History of Ideas ...*, s. 170.

jazykem rozmlouval Adam s Bohem v ráji. Nyní se však teologická otázka objevila v sekularizované podobě. Mnozí badatelé se tázali po prvotní řeči, společném prajazyku lidstva, jež byla zároveň chápána jako řeč „dokonalá“.²⁰ Ostatní jazyky se měly více či méně oddálit tomuto ideálu. Otázka jejich původnosti se stala předmětem mnohých sporů, přičemž každý národ měl zájem prokázat podobnost svého jazyka s prvotním.

Hebrejšťina si udržela výlučný status jazyka ráje skoro celý středověk,²¹ postupně ji však byl z různých důvodů upírán. V barokním období se rozšířil názor,²² že se právě němčina nejvíce blíží primordiálnímu jazyku, neboť Němci, kteří nebyli nikdy podrobeni jinými národy, nemuseli svůj jazyk přizpůsobovat řeči vítězů. Němčina byla pokládána „za bohatší než hebrejšťina, ohebnější než řečtina, výrazově silnější než latina, zvukově malebnější než španělština, vznešenější než francouzština a přesnější než italština.“²³ Jednalo se o velmi častou argumentaci.

V 17. století hledala racionálně laděná Evropa primordiální řeč v symbolickém čínském jazyce. John Webb (1611– 1672), člen anglické Královské společnosti, se ve svém spise *An Historical Essay endeavouring the Probability that the Language of the Empire of China is the Primitive Language* pokusil dokázat, že se obyvatelům Číny „údajně vyhnuly dopady zmatení jazyků během stavby babylonské věže (které se neúčastnili), a čínština si proto zachovala původní antediluviální charakter“.²⁴

O století později, kdy se zájem západních badatelů zaměřil na Indii, byl prvotní jazyk naopak spatřován v „posvátném jazyce“ bráhmanů, v sanskrtu.²⁵ Obdiv k sanskrtu měl mj. původ v rozšířené představě, že „gramatiky ‚civilizovaných‘ a ‚ušlechtilých‘ jazyků se vyznačují pravidelnou a uspořádanou strukturou, zatímco mluvnická stavba

20 ŘEZŇÍK, Miloš. *Formování moderního národa: (Evropské „dlouhé“ 19. století) ...*, s. 8.

21 Tamtéž, s. 12.

22 Zejména ve Svaté říši římské národa německého.

23 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 49.

24 Tamtéž, s. 65.

25 Tamtéž, s. 64.

„barbarských“ jazyků je „hrubá“ a „chaotická“.²⁶ O tom, jak sanskrt vysoce hodnotil i anglický právník a indolog William Jones (1746–1794), svědčí jeho výrok, v němž říká, že je sanskrt lepší než řečtina i latina, kterou převyšuje svojí bohatostí.²⁷

Jak je patrné, evropští badatelé ještě v 18. století, a ve století následujícím, zachovávali mnohé představy obsažené v Genesis. Úzká spjatost jazyka s národem vycházela právě z biblických vyprávění. Důležitá byla přitom legenda o babylonském zmatení jazyků a rozchodu národů, kdy měl každý národ vlastnit svůj jazyk i své náboženství.²⁸ Tzv. primordialistické pojetí národa, které národní obrozenci zastávali, a které krásně vystihuje Miloš Řezník, daný názor jen potvrzuje:

„Současný národ je tímtež organismem jako národ středověký, jako národ, který vznikl při stavbě babylonské věže nebo se vynořil z dějin v době stěhování národů ... v průběhu dějin došlo k úpadku národního vědomí, k jeho potlačení nebo uspání, podstata národního hnutí spočívá právě v jeho novém „probuzení“.²⁹

Přijetí představy, že národ existuje již od zmatení jazyků, zformovalo způsob, jak národní obrozenci studovali a jak konstruovali historii svého jazyka a svého národa. Tato představa jim mohla navíc posloužit jako argumentace při prosazování své svébytnosti, o což se také intenzivně snažili.³⁰

1.1.2 Všechny národy vzešly z Noemových synů

Společný etnický původ, který bývá vedle jazyka považován za důležitou složku etnokulturní národní příslušnosti, přestože je již zřejmé,

26 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 110.

27 JUNGSMANN, Antonín. „O samskritu“. *Krok*. 1821, díl 1., č. 1, s. 65.

28 SMITH, D. Anthony. „Etnický základ národní identity“, in: HROCH, Miroslav (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2003. s. 279.

29 Tamtéž, s. 40–41.

30 BREUJILLY, John. „Přístupy k nacionalismu“, in: HROCH, Miroslav (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů ...*, s. 321.

že je právě jazyk kritériem etnicity, byl odvozován z biblického vyprávění o babylonském zmatení jazyků a z příběhu o migraci tří synů Noemových po potopě, na něž se mohly národy odvolávat.³¹ Snahy o nalezení svého biblického předka byly těsně spjaty se spory o uznání primordiálního jazyka.

O důležitosti, která byla přikládána identifikaci určitého národa se svým předkem, svědčí mnohé pokusy o rekonstrukci genealogických stromů.

„Rozsáhlé sofistikované genealogické stromy středověku dokládaly spřízněnost vládnoucích rodin i „národů“ se starověkými, především biblickými, avšak i antickými a trójskými předky. Jejich tvůrci poskytli ve svých dílech novým střediskům politické i symbolické moci prostřednictvím genealogií, které představovaly kompromis mezi pohanskou pamětí, dynastickými ambicemi lokálních vládců a učením církve, žádoucí zakotvení ve starověkém substrátu.“³²

I zde se tedy jednalo o otázku určité moci či hodnoty, která z této identifikace vycházela. Podle arcibiskupa Isidora ze Sevilly (560–636) stanovilo Písmo mezi syny Noemovi, tedy Šéma, Cháma a Jáfeta, hierarchicky asymetrický vztah. Chám tak byl ve středověku považován za předka služebníků a nevolníků, Šém duchovních a Jáfet pak šlechtického stavu. Po staletí se vžila představa, že Jáfet je předkem západních národů, kterou později prosazoval například i Jacques-Bénigne Bossuet (1627-1704) či Blaise Pascal (1623-1662).³³

Téma sporů se nesoustředilo pouze kolem těchto identifikací. Důležité bylo dále určit, kde se tito předci po potopě usadili a jakým jazykem hovořili. Dílo německého filosofa George Wilhelma Leibnize odkazuje k významnému skytsko-keltskému paradigmatu, ve kterém byly západní jazyky odvozovány z potomků Jáfetových. Leibniz zastával názor, že „předkové Řeků, Latinů, Keltů, Germánů a Slovanů žili jako přímí

31 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 12.

32 Tamtéž, s. 19.

33 Tamtéž, s. 20.

Jáfetovi potomci společně v oblasti rozkládající se u Černého moře.³⁴ Jazyky keltské pak považoval za nejstarší z této jazykové skupiny, z nich se navíc měly vyvinout dialekty Galů a Germánů. Migrace starověkých Skytů, stepních národů, měla způsobit jejich šíření do Galie, Germánie a také Řecka. Jeho cílem tak bylo prokázat příbuznost keltských jazyků se skytskými, jež byly podobné hebrejštině a arabštině. Sekularizace tohoto paradigmatu měla později velký význam při vzniku indoevropéistiky.³⁵

Souhrnně řečeno, Evropa si ještě v 18. a 19. století ponechala mnohé teologické představy, které nyní došly sekularizované podoby. Etnokulturní pojetí národa, jejímž předpokladem byl společný jazyk a původ, bylo myslitelné pouze díky vyprávění o potopě a babylonském zmatení jazyků nacházejícím se v Genesis. Tak mohl být jazyk považován za neodmyslitelnou součást každého národa, jehož původ se dal vystopovat až k jeho biblickým počátkům, a to právě jeho prostřednictvím.

34 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 67.

35 Tamtéž, s. 67 – 69.

2. TEOLOGICKÉ PARADIGMA A HLEDÁNÍ SPOLEČNÉHO PŮVODU SLOVANŮ

Studium historie a původu Slovanů jakožto jednoho celku stálo vedle lingvistických studií v popředí zájmu badatelů v první fázi českého národního obrození, tedy ve fázi učenecké.³⁶ Starší generace českých vlastenců usilovala o odborné studium jazyka a historie Čechů a všech Slovanů, které jim mělo posloužit k vytyčení bariér mezi českou kulturou, jejím jazykem, a německým protějškem.³⁷ Důkladná znalost jazyka a vztahů mezi jednotlivými jazyky měla posloužit k přesnějšímu poznání příbuznosti národů.

Vědecké studium nemohlo dále akceptovat užívání humanistických kombinací a zvukových podobností, k nimž se dějepisci uchýlovali při nedostatečnosti historických zpráv. Skrze vnějškovou podobnost bývaly například různé kmeny, zachycené v pracích antických historiků, ztotožňovány s národy raného středověku, kdy se objevily nové historické záznamy.³⁸ Byl však skutečně tento přístup překonán?

Budu argumentovat, že takové nevědecké zacházení bylo mnohými badateli i nadále užíváno. Někteří chtěli jeho prostřednictvím prokázat pravdivost biblických tvrzení. Agitátoři bojující za národní zájmy jím zase argumentovali ve prospěch blízké příbuznosti svého národa s indickým. Indie v očích romanticky laděné Evropy totiž představovala velmi starobylý národ, jehož historie sahala do ranějších let než historie ostatních národů. A jelikož stále platilo pravidlo: co je nejstarší, je původní, musela

36 Jedná se o členění českého historika a pedagoga Miroslava Hrocha.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2009. s. 53.

37 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century (ca. 1800 - 1848)*, předběžná verze tohoto dokumentu byla přečtena na mezinárodní konferenci: "Exchanges of Ideas and Culture between South Asia and Central Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries", která se konala 28. - 29. října 2005 na Harvardské univerzitě.

38 KRÁLÍK, Oldřich. „Josef Dobrovský a Gelasius Dobner: příspěvek k dějinám osvícenské kritiky“, in: HAVRÁNEK, Bohuslav, DOLANSKÝ, Julius. *Josef Dobrovský, 1753–1953: sborník studií k dvoustému výročí narození*. Praha: ČSAV, 1953. s. 396–397.

být pravlast lidstva posunuta dále na východ, do oblasti Indie, kde se měly nalézat také známky prvotního monoteismu.³⁹

Pokusím se ukázat, že právě jejich nalezení stálo v popředí zájmu Evropanů o Indii, a že významný objev indoevropské jazykové rodiny, který se stal důležitým argumentem mnohých národních agitátorů, včetně těch českých, doprovázel tyto snahy. Očekávaně se tedy neopíral o lingvistické důkazy, ale o biblické představy.

2.1 Objev indoevropské jazykové rodiny a jeho východiska

K objevu indoevropské jazykové rodiny, jenž je tradičně přičítán anglickému právníkovi a indologovi Siru Williamu Jonesovi, měla Evropa dlouho nakročeno. Ivo T. Budil ve své práci *Od prvotního jazyka k rase* opírá dané tvrzení o množství důkazů, a právě z jeho argumentů zde budu vycházet.

Jak bylo výše řečeno, již Leibniz měl hovořit o společném původu mnoha evropských jazyků. Jejich společný počátek kladl do Asie, odkud se měl rod Jáfetův šířit na západ. Významný francouzský orientalista Eugène Burnouf (1801-1852), jenž od roku 1832 vyučoval sanskrt na Collège de France, na své zahajovací přednášce prohlásil:

„Jak by byl překvapen Leibniz, který s geniálním instinktem odhalil již před sto dvaceti lety příbuzenství evropských jazyků a snažil se nalézt jejich kolébku v Asii, kdyby mu bylo řečeno, že jazyk, který se vyznačuje pozoruhodnou stavbou, oplývá literárními díly všech žánrů a podivuhodně se podobá řečtině, latině a německým i slovanským dialektům, se zachoval za řekou Indus.“⁴⁰

39 FÁREK, Martin. *Indie očima Evropanů. Orientalistika, teologie a náboženství*, habilitační spis, předloženo na ETF UK Praha, 2012. s. 77.

40 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 111.

Tato Leibnizova geniální domněnka však nebyla zcela nahodilá. Zrodila se v době, kdy se mnozí misionáři, obchodníci a vojáci vraceli z Indie, odkud s sebou přinášeli poznatky o nápadné podobnosti evropských jazyků s indickými. Již anglický jezuita Thomas Stephens (1549–1619), který žil řadu let v Indii, ve svém dopise z roku 1583 napsal, že se místní jazyky strukturou velmi podobají řečtině a latině. Nutno dodat, že to byli právě misionáři, kteří jako první pronikali do povahy vzdálených civilizací. Jejich práce byly mnohdy jediné pro západní myslitele dostupné, proto z nich mnozí dlouhá léta čerpali, a to často i velmi nekriticky.

Také Leibnizova skytská teorie měla své předchůdce. Několik let před ním vyslovil holandský profesor rétoriky, historie a politických věd Marcus Zuerius Boxhorn (1612-1653) své tvrzení, že „sdílejí perština, řečtina, latina, germánské i ostatní evropské jazyky takové množství obdobných slov, že z toho lze usuzovat, že vznikly ze společného prajazyka“,⁴¹ který nazval skytským. Francouzský orientalista Claude de Saumaise (1588–1653) ve svém díle *De hellenistica* označil řečtinu, latinu, perštinu, germánské a indické jazyky za dialekty vzešlé z mateřského „skytského“ jazyka. Skytská teorie byla velmi oblíbenou a rozšířenou i v následujících letech. V jejím pozadí můžeme spatřovat biblickou antropologii, kdy se od předka Jáfeta či Cháma odvozoval společný původ „indoevropských“ národů.

Byla to právě tato teorie, jejíž sekularizovaná podoba stála u objevu indoevropské jazykové rodiny. Pojem „skytský“, jenž byl používán „k označení blíže neurčeného hypotetického jazykového společenství, z něhož pochází množství jazyků, jimiž se hovoří v prostoru mezi Evropou, střední Asií, Íránem a Indií“, byl nově nahrazen pojmem „indoevropský“.⁴² Přednáška Sira Williama Jonese, člena Východoindické společnosti, z 2. února 1786, ve které „označil sanskrt, řečtinu, latinu, gótsčinu, keltské dialekty a starou perštinu za homologické a geneticky příbuzné jazyky, které vznikly ze společného prehistorického základu (by

41 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 68.

42 Tamtéž, s. 70.

common descent)⁴³, způsobila, že jej mnozí Evropané považují za zakladatele moderní indoevropéistiky. Jeho slavný objev se však neopíral o průkazné lingvistické argumenty, přestože se studiu sanskrtu věnoval,⁴⁴ ale vycházel z biblické antropologie!⁴⁵ Společný původ indoevropských jazyků odvozoval od společenství Chámových potomků.

Toto tvrzení následně vyvolalo mnohé debaty, v jejich jádru byl spor teologický, nikoli lingvistický. Starozákonní texty si v očích Williama Jonese a mnohých britských protestantů udržely svůj status neotřesitelné autority. Jonesovým hlavním cílem tak bylo podepřít jejich věrohodnost. Odkazy z „hinduistické“ mytologie mu k tomu měly dopomoci.⁴⁶ Jak později uvidíme, jednalo se o velmi rozšířený způsob argumentace.

Také český historik a jazykovědec, významný představitel první fáze českého národního obrození, Josef Dobrovský (1753–1829), si povšimnul blízké příbuznosti evropských, především slovanských, jazyků s indickými. Došel k ní nezávisle na Williamovi Jonesovi, neboť jeho dílo *The Sanscrit Language* (1786), ve kterém vyjádřil myšlenku spřízněnosti indických jazyků s evropskými, pravděpodobně neznal.⁴⁷ W. Jones z ní navíc mylně vyřadil slovanské jazyky.⁴⁸

Objev Josefa Dobrovského se zakládal na čistě jazykovém studiu, které mu umožnil český jezuita Karel Příkryl (1718–1785). Příkryl byl velmi talentovaný lingvista,⁴⁹ který od roku 1748 působil v Goe jako profesor bohosloví, humanitních věd a rétoriky na jezuitské koleji. Právě

43 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 95.

44 O přístup k sanskrtu a jeho studium Evropané dlouhou dobu bez velkých úspěchů usilovali. Jejich snahám však zabraňovali bráhmani, kteří „žárlivě střežili tajemství posvátného jazyka před „nečistými vetřelci“. Po dílčích úspěších několika jezuitů, jejichž činnost byla ukončena počínaje rokem 1773, to byli právě členové Východoindické společnosti, kterým se stal sanskrut dostupným. Tamtéž, s. 80,87.

45 Důkaz příbuznosti indoevropských jazyků objevil až o třicet let později německý jazykovědec Franz Bopp (1791-1867). Tamtéž, s. 96.

46 Tamtéž, s. 95-96.

47 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century (ca. 1800-1848)*.

48 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 99.

49 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century (ca. 1800 - 1848)*.

on zprostředkoval našim zemím první zprávy o indické kultuře. Již během svého pobytu v Goe napsal gramatiku konkání, jednoho z dialektů maráthštiny, jež pojmenoval „*Principia linguae brahmanicae*“.⁵⁰ Toto dílo se později dostalo do rukou Dobrovskému, který hned zaznamenal výraznou podobnost některých slov, zejména pak slovesných tvarů, s obdobnými tvary slovanských jazyků. Tato skutečnost jej dovedla ke studiu sanskrtu, čímž se stal prvním českým sanskrtistou.⁵¹

Dobrovský dokonce zamýšlel vytvořit typologické klasifikace jazyků a jejich komparace na historických základech, jak se můžeme dočíst z několika dopisů určených jeho přátelům. V polovině devadesátých let napsal slovenskému vlastenci Jiřímu Ribayi o své představě rozsáhlého projektu pojmenovaného *Systema linguarum secundum genera et species*. Dobrovský si uvědomoval, že na takový projekt by sám nestačil, a přestože znal mnoho orientálních, moderních i klasických jazyků,⁵² věděl, že by bylo zapotřebí kolektivní práce více badatelů, proto chtěl ostatní alespoň nasměrovat.⁵³

Jeho typologie jazyků měla v posledku odkrýt společný původ národů. Dobrovský totiž považoval jazyk za ustálený útvar, proto byl přesvědčen, že národy, jež v současnosti postrádají jazykovou příbuznost, nemohly být nikdy dříve příbuzné. Ve studiu původu Slovanů se tedy opíral především o metodu jazykových kritérií, díky čemuž je považován za zakladatele novodobě slavistiky. Jeho důraz na zákonitější poznání jazyků způsobil obrat v dosavadním ztotožňování Slovanů se starověkými

50 KRÁSA, Miloslav. "Indové a my", in: STRNAD, Jaroslav. *Dějiny Indie*, Praha: Lidové noviny, 2003. s. 868.

Dále sepsal polemické dílo popisující společenské poměry a zvyky goánského obyvatelstva, které odkrylo dřívější mylné názory na tomto poli. Spis se naneštěstí krátce po Přikrylově smrti ztratil.

Tamtéž, s. 868.

51 FIŠER, Ivo. „Indie a my“, in: FIŠER, Ivo, ZVELEBIL, Kamil. *Země posvátných řek*. Praha: Mladá fronta, 1959. s. 262.

52 MACHOVEC, Milan. *Josef Dobrovský: studie s ukázkami z díla*. Praha: Akropolis, 2004. s. 114.

53 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century* (ca. 1800 - 1848).

Sarmaty, jež prosazoval například historik Gelasius Dobner (1719–1790).⁵⁴

Dobrovský pod vlivem zájmu o jazykově příbuzné Indy v posledních dvou desetiletích svého života i práce přišel s myšlenkou, že se kolébka Slovanstva nachází v Asii, i když se snažil této představě vyhnout. Národy pak tradičně odvozoval od tří synů Noemových, přičemž Slovany považoval za potomky Jáfetovy.⁵⁵ Došel tak ke stejným závěrům jako většina jeho současníků zabývajících se indickou kulturou. Společný původu národů se však snažil odhalit skrze studium jazyků, nevycházel rovnou již z Genesis, i když v jeho bádání sehrála důležitou roli.

2.2 Indie – kolébka lidstva a prvotního monoteismu?

Je všeobecně známo, že zájem Evropanů o Indii byl již od počátků zájmem teologickým. Zde působící misionáři považovali místní obyvatele za „pohany par excellence“ a doufali, že „vymýcení pověr osvobodí zpod příkrovu hinduistických bludů skrytou pravdu dosvědčující platnost křesťanské ortodoxie“.⁵⁶ Věřilo se tedy v dosud zahalenou existenci monoteismu za viditelným indickým polyteismem. Tehdejší záměr západních intelektuálů i argumentace, již užívali při dokazování správnosti svého předpokladu, jsou pro nás dnes již nepochopitelné. Byly však tak vzdálené i badatelům 18. a 19. století?

54 Dle Dobnerovy teorie vstupovali Slované před 6. stoletím našeho letopočtu do dějin pod jinými názvy, především Sarmatové a Henetové, v překladu Slovan (tj. slavný). Samotní Čechové, dříve psaní Czechové, pak byli spojováni se starověkými Zechy (Zichy). Sarmatsko - henetská teorie měla posunout slovanské dějiny do antického starověku. „V henetském přestrojení Slované pronikli až do Homérový Troje, byli pokryti vavřínem nejtihodnějších reminiscencí.“ Zároveň se s Henety dostali ještě dál, a to do oblasti Sineár, kde mělo podle biblické tradice dojít ke zmatení jazyků, tedy i národů. Čechové ztotožnění se Zechy, vyskytujícími se na Kavkaze, tedy na trase, po níž kráčeli Heneto-Sarmato-Slované z maloasijské pravlasti, tak skvěle zapadali do této představy.

KRÁLÍK, Oldřich. „Josef Dobrovský a Gelasius Dobner: příspěvek k dějinám osvícenské kritiky“ ..., s. 390-391.

55 Tamtéž, s. 390-397.

56 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance* ..., s. 71-72.

Nikoliv! Celé 18. století bylo zasvěceno snahám získat přístup k sanskrtu, který platil za „svatou řeč“ – jak se o něm vyjádřil i český národní obrozenec Antonín Jungmann (1775–1854).⁵⁷ Jeho znalost totiž měla sloužit k odhalení obsahu indických posvátných textů, bráhmanské nauky, v níž byly hledány známky prvotního monoteismu, který později zdegeneroval v polyteismus.⁵⁸

Teorii pramonoteismu zastával i Williame Jones. Ve svém spise *On the gods of Greece, Italy, and India* z roku 1784 napsal:

„... v náboženstvích Řeků, Římanů, Indů a Egyptanů, kteří kdysi tvořili jeden národ žijící na Předním východě, lze za lidovou vrstvou pokleslého modloslužebnictví vysledovat společný religiózní substrát původního „přirozeného náboženství“ ...“⁵⁹

Toto přirozené náboženství, jež hlásali deisté, obsahovalo moudrost prvotního monoteismu. Hinduismus pak měl být jeho živým reliktem.

Osvícenský filosof François Marie Arouet Voltaire (1694-1778), jenž byl deistou, ve svém díle *O duši (De l'âme)* vyjádřil názor, že „naše náboženství je skryto v hlubinách Indie ... a vše přišlo od břehů Gangy – astronomie, astrologie, metempsychosis“.⁶⁰ Francouz Alexandera Dowa (1735/6–1779) v roce 1769 shodně tvrdil, že „veškerá vzdělanost a náboženství je indického původu: Mojžíš byl indický renegát a Muhammad samozvanec“.⁶¹ Snahy poukázat na Indii jako na kolébkou vši moudrosti byly velmi rozšířené. Stejně hojně se objevovaly pokusy prokázat úzkou spojitost Indie s evropskými národy, kterou potvrdil objev indoevropské jazykové rodiny. Důkazy se však objevovaly různé, například Immanuel Kant (1724-1804) ztotožnil, po vzoru Guillauma Postela, Abrahama s Brahmou. Johann Arnold Kanne (1773-1824) dal do

57 JUNGSMANN, Antonín. „O samskritu“ ..., s. 65.

58 FÁREK, Martin. *Indie očima Evropanů. Orientalistika, teologie a náboženství ...*, s. 70.

59 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 98.

60 Tamtéž, s. 78.

61 Tamtéž, s. 78.

souvislosti dokonce Esaua s Ahrimanem, Jakoba s Ormuzdem a Josefa s Ganešem.⁶² Etymologické svévolnost je v jejich případech zřejmá.

Úsilí nalézt v Indii známky pramonoteismu vycházelo z pocitu její starobylosti⁶³, sdíleného značnou částí Evropanů, včetně Williama Jonese.⁶⁴ Český národní agitátor Antonín Jungmann ve svém článku *O Hindích*, z roku 1821, vylíčil indickou civilizaci česky mluvícímu čtenářstvu s patrným romantickým nadšením:

„Hindostan právem matkau lidského pokolení a učitelkynj všeho uměnj slauti může. Neboť obyvatelé, národ přestará, bywše záhy na vysokém stupni vzdělanostj, giným národům swé wědy i rozdjlná uměnj zdělowali.“⁶⁵

Za důkaz starobylé vzdělanosti pak Jungmann uvedl knihy psané „svatou řečí“ a nádherné chrámy, jejichž počátek spadá tam, kam naše historie již nedosahuje.⁶⁶

Právě tyto knihy se snažili západní myslitelé získat a překládat je. Velký význam přitom přikládali védám. Vědy, jakožto knihy „překrásné a neystaršj we swětě, knihy swaté indické ...“,⁶⁷ měly odkrýt pravou a původní povahu indického náboženství. O dílčí překlady véd se pokoušeli již misionáři v 17. století. Ne však úspěšně, což dosvědčuje příklad spisu *Ezour-Vedam*, který se dostal i do Voltaireových rukou. Voltaire označil

62 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 78.

63 Pouze ve velmi staré kultuře mohly být objeveny doklady prvotního náboženství krátce po potopě světa, přičemž otázka starobylosti a vyspělosti indické civilizace se stala předmětem polemik. Někteří myslitelé ji totiž přičítali čínské civilizaci. Charles Louis Montesquieu (1689-1755) patřil mezi ty, jež se o Indii nevyjadřovali nijak kladně. Hovořil o lenosti Indů způsobené vysilujícím teplem a jejím vlivu na jejich filozofický systém. Do protikladu k ní stavěl čínskou filosofii podporující lidskou aktivitu. Obdivem k čínské kultuře se netajil například Voltaire, který oceňoval její vysokou materiální i duchovní úroveň.

FÁREK, Martin. *Indie očima Evropanů. Orientalistika, teologie a náboženství ...*, s. 77.

ZEMPLINER, Artur. *Čínská filosofie v novověké evropské filosofii*. Praha: Academia, 1966. s. 105-106, 109.

64 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 85.

65 JUNGSMANN, Antonín. „O Hindích“. *Krok*. 1821, díl 1., č. 2, s. 38.

66 Tamtéž, s. 40.

67 JUNGSMANN, Antonín. „O samskritu“ ..., s. 65.

Slovo vědy Jungmann nahrazoval českým ekvivalentem „vědy“. Tyto vědy měly dle jeho názoru pojednávat o stvoření živočichů, rostlin, přirozené moci atd., tedy o látce obsažené v Genesis.

Ezour-Vedam za „nejcennější a nejstarší knihu orientu ... vysvětlení pravé, čisté vědy“!⁶⁸ Později se však podařilo odhalit, že se jedná o pouhý podvrh misionářů, jehož prostřednictvím měl být propagován katolicismus v Indii, nikoli dílo bráhmanů.⁶⁹

Až plukovník Antoine Louis Henri de Polier (1741-1795) dokázal nashromáždit soubor čtyř véd, samhít, přičemž se mj. podrobně seznámil s Mahábháratou. Tento největší indický epos pak vyložil jako součást většího teologického systému, v jehož jádru se nachází učení o pozemských Višnuových inkarnacích, kdy Kršna představuje jeho osmé a zároveň člověku nejbližší vtělení. Většina badatelů však nešla v jeho stopách a hledala historické jádro eposu.⁷⁰ Pro Evropany bylo důležité zde popisované události zasadit do určité doby a ztotožnit je s historickými událostmi. Tento přístup je jistě dědictvím křesťanského způsobu uvažování, jak se vyjádřil francouzský historik Georges Duby (1919-1996), který historickou vědu považoval za západní záležitost, která jinde nemá obdoby.⁷¹ Dojem, že jiné civilizace nevěnují historickému přístupu velkou pozornost,⁷² tedy vychází z naší tendence ztotožňovat historie

68 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 80.

69 Tamtéž, s. 81.

70 Tamtéž, s. 87-88.

71 LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny ...*, s. 151.

72 Tuto skutečnost kritizoval i český historik a politik František Palacký (1798-1876). Ve svém článku *O nejstarších dějinách a děgopisných narodů Asijských*, vydaném roku 1831 na základě spisu berlínského orientalisty Julise Heinricha Klaprotha (1783-1835) *Asia polyglotta*, vyjádřil zklamání nad historickou nevěrohodností mnohých asijských spisů. Palacký, jenž zaujímal vědecký přístup, považoval za nutné zkoumat nejstarší písemnosti asijských národů, neboť právě do Asie byly kladeny počátky vzdělanosti a tedy i veškeré historie. Český mluvícímu čtenářstvu proto předložil překlad úvodu Klaprothova díla, jenž pojednával o dané tématice. Klaproth zde píše, že pravdivá historie, jež se opírá o pravá data, se u asijských národů začala vyskytovat velmi pozdě, když „již umění literární se rozprostranilo, staw kněžský klesl, a učenost i proti panovníkům se opírala“. V „mohammedských“ národech mělo, dle jeho názoru, navíc náboženství zničit starou historii, stejně jako u „Hindů“. Číňané a Japonci zase měli vytvořit „nesmyslnou periodu mythologickou“. Jejich data se totiž absolutně rozcházelá s počty let uvedených v knihách Mojžíšových, pro naši nejstarší dataci dlouhou dobu výchozích. Na těchto skutečnostech, píše Palacký, tak nutně ztroskotává úmysl vytvořit jednotnou chronologickou soustavu, která by odkryla pravý vývoj událostí, týkající se například velkého stěhování národů. Přes tyto nesháze nakonec Klaproth došel k určitému závěru, a to k potvrzení věrohodnosti Noachické potopy, o níž prý hovoří Indové, ale také Číňané. Na základě jejich datace a vypočítaného průměru určil rok 3076 př. Kr. jakožto rok velké potopy světa. Spolehlivost tohoto biblického vyprávění pak Palacký vysvětluje takto: „... za času potopy té, kterau my Noachickau nazýváme, lidské osoby u větším počtu na

s jejími západními koncepcemi. Nutno dodat, že toto naše předporozumění formovalo celá staletí obraz jiných civilizací, tedy i té indické.⁷³

Právě ono předporozumění utvářelo obraz indických tradic takový, jaký jej známe ještě dnes. Hovoří se v něm o indických posvátných textech, védách, o indických kněží, bráhmanech, o doktríně atd., tedy o složkách, které jsou důležité v křesťanském náboženství. Na konkrétním příkladě se pokusím ukázat, že jim evropští badatelé, včetně našich obrozenců, přikládali stejný význam a úlohu, kterou zastávaly v rámci křesťanství. Je proto zřejmé, že jejich interpretace indických tradic byly pouhým západním konstruktem.⁷⁴

Evropané navíc pracovali s představou pouze čtyř náboženství: židovství, křesťanství, islámu a pohanství. Poslední kategorie se s objevováním nových kultur značně rozšiřovala.⁷⁵ Patřili sem všichni ti, kdo měli odpadnout od víry v jednoho nejvyššího Boha. Indické tradice v tomto ohledu nebyly výjimkou.⁷⁶

I v některých pracích českých národních obrozenců se můžeme dočíst o indickém pohanství. František Palacký v článku vydaném pod názvem *Přehled rozličných národů a náboženství na zemi* z roku 1827 podal početní zastoupení jak monoteistických, tak i polyteistických náboženství v různých zemích. Vycházel při tom z výpočtů německého geografa a statistika Johanna Georga Heinricha Hassela (1770-1829). Z přehledu vychází, že sikhové, kteří se nachází pouze v „Hindustánu“ a jsou monoteisté, dosahují až tři milionů, zatímco indických polyteistů, tedy buddhistů a „bramanů“⁷⁷, má být přes čtyři sta milionů.⁷⁸ Čísla zde nejsou

nejedněch horách při životě se zachovaly: w Indii, w Arménii a w Americe jistě, a snad i jinde wícip, ačkoli powěsti určité o tom již nestávrá. Jen tím dá se vvyswětliti rozhostění národňw rozličných po zemi k. pr. welikého plemene, jež p. Klaproth indo germánským, jiní pak jafetským anebo i europejským nazýwají ...keči zajisté wšech těchto národňw jewí mezi sebau jakausi půwodní a zwláštňi příbuznost“. Asijské spisy měly tedy potvrdit platnost Genesis.

PALACKÝ, František. „O neystaršjch děginách a děgopisjch národňw Asiatských“. *Časopis českého Museum*. 1831, ročník 5., č. 4, s. 359-377.

73 LE GOFF, Jacques. *Paměť a dějiny* ..., s. 152.

74 FÁREK, Martin. *Indie očima Evropanů. Orientalistika, teologie a náboženství* ..., s. 4, 37-39.

75 Tamtéž, s. 76.

76 Tamtéž, s. 81.

77 Viz příloha č. 1

až tak podstatná, zajímavé je však toto dělení. Evropané, kteří hovořili o jakémisi jednotném bráhmanismu, z něj na základě vlastního porozumění vyčlenili buddhismus jakožto samostatné náboženství, zatímco jiné indické tradice v něm zůstaly i nadále zahrnuty. Co zde posloužilo jako kritériem odlišnosti? Martin Fárek ve svém habilitačním spise podává odpověď na danou otázku, jenž potvrzuje předpoklad přenášení evropských měřítek na jinou kulturu. Evropa, která si zejména v 16. století prošla obdobím reformace, prezentovala buddhismus jako vzpouru proti bráhmanské elitní vrstvě. Na základě myšlenky protestu tak mohl být buddhismus chápán jako nové a odlišné náboženství.⁷⁹

Bráhmanismus, jakožto označení pro náboženství vzniklé zdegenerováním původního indického monoteismu,⁸⁰ byl odvozen právě od zmíněných bráhmanů, indických kněží. Jejich interpretace se mnohdy různily, přičemž s nástupem reformace převládalo jejich záporné hodnocení. Bráhmani byli označováni za pohanské kněze.⁸¹ Českému čtenářstvu tento názor zprostředkoval mj. český lékař Josef Arnošt Ryba (1795-1856) ve svém článku *O nemoci choleře orientálnj*, který vydal v roce 1832. Popisuje zde šíření této zákeřné nemoci:

„... zatjm cholera se roznesla negen po celém poříčj Gangesu, ale i dále po zemi. Braminowé, kněžj pohanštj u Indů, všecku tu nemoc z hněwu bohyně Ulabebi a z gegj rozepře s bohem Kali wykládagjce, welikau pauť ke chrámu té bohyně w Kalinghautě rozkázali ... newědomost a powěra lidu pohanského nemálo k rozmnoženj této neřesti pomáhala...“⁸²

O bráhmanech pojednal i Antonín Jungmann v již zmiňovaném článku *O Hindích*, v rámci popisu indického chrámu. Jeho popis není již negativní:

78 PALACKÝ, František. „Přehled rozličných národů a náboženství na zemi“. *Časopis Společnosti vlastenského museum w Čechách*. 1827, ročník 1., č. 2, s. 130.

79 FÁREK, Martin. *Indie očima Evropanů. Orientalistika, teologie a náboženství ...*, s. 63.

80 Bráhmanismus tedy představoval druhou vývojovou fázi indického náboženství, započatou védismem a později zakončenou hinduismem.

Tamtéž, s. 92.

81 Tamtéž, s. 90.

82 RYBA, Josef, Arnošt. “O nemoci choleře orjentalnj“. *Časopis českého Museum*. 1832, ročník 6., č. 1, s. 86-87.

„Na wnitřnj straně zdi u welké pagody nalezagj se hostinice aneb toliko přeweliké laubj na slaupowj; také pokogjky, w nich buďto obraz něgakého swatého, aneb za blahoslaweného wyhlášeného mocnáře se chowá; a pak přjbytkowé Bráhmjnů, gakož kněžj chrámowých, a laryňj aneb tanečnic ke službě božj potřebných. Bud' uwnitř aneb zewnitř chrámu gest wšady lázeň, gegjž wodu Bráhmjnowé swětj, aby tudy pautnjkowé od hřjchů očišťowáni byli. Každý chrám konečně má dvě božské sochy; gednu wnitř, druhau wně; u této obětugj nábožnj pautnjkowé sami, k oné toliko Bráhmjn se bljžiti a oběti skládati smj.“⁸³

Tento odstavec jasně dokazuje tvrzení, že evropští myslitelé vykládali postavení bráhmanů a jejich roli v indickém náboženství v rámci své tradice. Úkol bráhmanů se tu nápadně podobá funkcím kněží ze známých monoteistických náboženství.⁸⁴

Je nutné si uvědomit, že také samotný zájem Evropanů o Indii vycházel z jejich koncepcí, konkrétně křesťanských teologických. Bez nich by hledání důkazů pramonoteismu v Indii nedávalo smysl. A právě tyto koncepce, i když mnohdy sekularizované, daly vzniknout specificky západnímu obrazu indických tradic, který byl brzy zprostředkován i českým zemím a jenž ještě dnes převažuje v odborných publikacích.⁸⁵

83 JUNGMANN, Antonín. „O Hindích“ ..., s. 41.

84 FÁREK, Martin. *Indie očima Evropanů. Orientalistika, teologie a náboženství ...*, s. 4.

85 Tamtéž, s. 39.

3. NAŠI OBROZENCI HLEDAJÍ DŮKAZY SPOLEČNÉHO PŮVODU SLOVANSKÉHO A INDICKÉHO NÁRODA

Postupné sblížení Západu s indickou civilizací mělo, dle mnohých očekávání, způsobit „zásadní přerod západního ducha“. Racionalisticky laděná Evropa chtěla pomocí Indie, charakteristické vysokým stupněm imaginace, dojít své revitalizace. Zrodila se tak myšlenka orientální renesance.

V případě Williama Jonese a dalších britských myslitelů šlo o posílení křesťanského učení skrze indickou učnost. Primární myšlenkou nové orientalistiky se tak v jejich případě stalo sloučení obou tradic, křesťanské a hinduistické. Tato idea vycházela z předpokladu, že je hinduismus v základě monoteistické náboženství. V tomto duchu se snažil Thomas Maurice (1754-1824) interpretovat indické učení o trimúrti. Podle jeho názoru představuje jednu z mnoha ozvěn původní víry v Trojici.⁸⁶ Teorie tohoto druhu byly rozšířené, přesto se orientální renesance díky nepříznivým podmínkám ve Velké Británii nemohla dostatečně vyvinout a brzy od ní bylo upuštěno.⁸⁷

Centrum zájmu o Indii se tak postupně přeneslo do Francie a Německa. Roku 1815 založil francouzský orientalista Antoine-Léonard de Chézy (1773-1832) v Paříži a o čtyři roky později německý indolog August Wilhelm von Schlegel (1767-1845) v Bonnu první katedry sanskrtu v Evropě. Právě nyní byl také buddhismus oddělován od hinduismu.⁸⁸

86 V podobném duchu se vyjádřil i Josef Jungmann, když v článku *Wýměšky z prosodiky a metriky české* napsal: „Bráhma, bůh nevyšší Indianů, gehož sobě představuj gakožto myslj lidskau uopostjžjedluau bytnost, která se ale wygewuge duchem swým Višnu (t.g. pronikatel). Týž Bráhmá, když se považuge co rušitel věcj, slowe Šiva, (cf. Zeus).“

JUNGMANN, Josef. „Wýměšky z prosodiky a metriky české“. *Krok*. 1821, díl 1., č. 2, s. 27-28.

87 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 115-120.

88 KÜNG, Hans, STIETENCROON, von Heinrich. *Křesťanství a hinduismus ...*, s. 54-55.

V těchto zemích však orientální renesance získala jinou podobu. Jejím prostřednictvím se francouzští a němečtí vzdělanci pokoušeli vyzdvihnout „árijskou“⁸⁹ společnost vůči společnosti hebrejské.⁹⁰ V Německu měla orientální renesance posloužit i jako prostředek reakce proti první renesanci.⁹¹

Němečtí badatelé se ve svém emancipačním úsilí snažili zdůraznit privilegovaný vztah jejich národa s Indií. Důkazy, jichž užívali, nebyly pouze lingvistické, ale opíraly se o společnou mytologii i pokrevní pouto. Z jejich děl pak převážně vycházeli čeští národní obrozenci ve studiu indické civilizace a byli jimi ovlivněni. Také oni chtěli prokázat blízkou příbuznost svého národa s Indií, argumenty, jichž užívali, vycházely především z lingvistických a mytologických komparací. Soulučenství, které se utvořilo mezi indoevropskými národy, pak představovalo novou, sekulární, podobu prvotní solidarity Noemových synů, jež mohla posloužit jako argumentace k prosazení jistých záměrů, třeba i těch národně-agitačních.⁹²

3.1 Vliv srovnávací jazykovědy

Jazyk sloužil po dlouhá léta jako důkaz původu národů. Jak se vyjádřil Antonín Jungmann: „Řeč gest hlawnj památka předhistorických časů ... neygistégi a gediné i o národu přjbužnosti a půwodě swědčj“.⁹³ V českém prostředí prosazoval důkladné studium jazyků již Josef Dobrovský. Ke sklonku svého života se přiklonil k myšlence, že Slované pochází z Indie. Tento názor následně převzali i obrozenci řazení do druhé,

89 Termín „árijský“ si v roce 1763 vypůjčil od Herodota, který slovem Arjan nazýval Peršany, francouzský badatel Anquetil-Dupperon. O jeho rozšíření se zasloužil německý filosof Friedrich Schlegel, který zároveň poukazyval na sanskrtský výraz árja.

BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 177.

90 Tamtéž, s. 153.

91 Tamtéž, s. 161.

92 Tamtéž, s. 113.

93 JUNGSMANN, Antonín. „O samskritu“ ..., s. 65.

národně-agitační, fáze českého národního obrození. Jejich komparativní studium slovanských a indických jazyků se však mnohdy nezakládalo na důkladných znalostech těchto jazyků. Prosazování národních cílů bylo pro ně důležitější než způsoby, jimiž jich mělo být dosaženo. Z jejich prací je tak patrný dobový zápal, charakteristický prosazováním výlučné spřízněnosti vlastního jazyka se sanskrtem.

Středem nově organizujícího se vlasteneckého úsilí se stal filolog a překladatel Josef Jungmann (1773-1847). Také on zastával přesvědčení o příbuznosti českého jazyka se sanskrtem, „pod sluncem nejdokonalejším jazykem“.⁹⁴ Tento názor si osvojil poté, co si přečetl knihu polského autora Valentina Skorochova Majewského (1764-1835) *O Slawianech a ich pobratymcach*, kterou našel v knihovně J. Dobrovského.⁹⁵ Ve svém článku nazvaném *Krátký přehled prosodie a metriky indické*, v němž čerpá z poznatků jednoho z prvních britských orientalistů Henryho Thomase Colebrooka (1765-1837), tuto příbuznost dokonce vyjádřil ve verši napsaném indickým metrem āryā. Zde říká: „Chlub se rodem mluvy Hindickým, dáwná kwetne tobě Tewtone čest; Twá mluwa Hindičky krásné pastorkyně, a má – dcera gest.“⁹⁶ Narážka na Němce a jejich snahy prokázat, že němčina v sobě nejlépe obsahuje vlastní původ, je zde patrná. Pro J. Jungmanna, stejně jako pro mnohé další obrozence, bylo velmi důležité obhájit, že sanskrtu je mnohem bližší čeština, nikoli němčina. Sanskrt měl být českému jazyku nejen slovně, ale také strukturálně podobnější.

J. Jungmann však sanskrt neovládal. Spíše než jeho znalost jej nadchla indická poezie a metrické systémy v ní užití. Veškeré jeho překlady sanskrtských textů byly zprostředkovány skrze anglický překlad H. T. Colebrooka, profesora sanskrtu a hindského práva, nebo skrze německý překlad A. W. von Schlegela. Zájem o sanskrt a indické jazyky však projevil jeho mladší bratr, lékař a porodník, Antonín Jungmann.

94 KRÁSA, Miloslav. „Indové a my“ ..., s. 869.

95 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century* (ca. 1800 - 1848).

96 JUNGSMANN, Josef. „Krátký přehled prosodie a metriky indické“. *Krok*. 1821, díl 1., č. 1, s. 39.

A. Jungmann znal tyto jazyky také pouze zprostředkovaně. V roce 1821 vydal článek *O sanskritu*, kde se pokusil na základě výzkumu W. Jonese, A. W. von Schlegela, Friedricha von Schlegela a Paulinuse od Sv. Bartoloměje (ve zpracování polského autora Valentina Skorochoda Majewskiho) shrnout různé studie tohoto jazyka. Ty navíc obohatil o své vlastní poznámky a gramatický výklad sanskrtu, jenž důkladně zpracoval v článku nazvaném *Wýtah grammatický z Nala, k libému srownánj s wlastenskau řečj*.⁹⁷

Ve své první práci Jungmann věnoval značnou pozornost učení F. von Schlegela (1772-1829), především jeho důkazům příbuznosti sanskrtu s „ušlechtilými“ jazyky, tedy řečtinou, latinou, perštinou a němčinou. Schlegel zastával názor, že po násilném ustanovení kast v Indii odešli rozhořčení kšatrijové do Malé Asie a odtud až do Evropy, z čehož odvodil indický původ vznešených řečí,⁹⁸ zároveň také tvrdil: „... toliko některj plukowé indičtj s diwokými národy při wytaženj z Indie se pomjchali, a tudy malau částku do řeči negapné slowenské přinesli.“⁹⁹ S tímto tvrzením hanícím Slovany ovšem A. Jungmann nemohl souhlasit. Snažil se tak na mnoha příkladech ukázat, že se i slovanské jazyky, co se týče příbuznosti se sanskrtem, vyrovnají němčině, řečtině atd., a někdy je dokonce i předčí. Vycházel při tom právě ze Schlegelových důkazů.

Jedním takovým důkazem byla stejnost kořene či slova a jeho nezměněné čtení, podobnost jmen bohů, podobné skloňování, časování, stejnost číslovek¹⁰⁰ a další. Již na začátku článku se Jungmann snažil dokázat, že se němčina nehonosí zrovna čistými kořeny. Na podepření

97 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century* (ca. 1800 - 1848).

98 Schlegel zde vycházel z rozšířené představy, že různé národy, se svým vlastním jazykem a náboženstvím, v dějinách dobývaly rozličné světy. Opět se jedná o biblické paradigma.

FÁREK, Martin. *Indie očima Evropanů. Orientalistika, teologie a náboženství ...*, s. 138.

99 JUNGMANN, Antonín. „O samskritu“ ... , s. 67.

100 Také František Palacký spatřoval v číslovkách silný argument pro podepření příbuznosti jazyků. Jak se můžeme dočíst: „Zvláště pak důležité gest srownáwánj počtů nižšjch, od gednoho do desjti, gakožto hlawnj známky přjbuwnosti kmenowé: w těch zagisté neystaršj gazykowá tradicj se zgewuge, gelikož k wjře nepodobné gest, žeby národowé gedni od druhých počjtati se byli učili.“

PALACKÝ, František. „O rozličnosti národů, zvláště w Europě a w Asii“. *Časopis českého Museum*. 1832, ročník 6., č. 3, s. 263.

tohoto tvrzení udal několik příkladů: bhrātā-Bruder-bratr, mātā-Mutter-máti apod. Tímto cíleným výběrem chtěl podpořit tvrzení italského badatele zabývajícího se slovanskými jazyky, Francesca Maria Appendiniho (1768–1837), že „w slowenském gazyku wjce čistých kořenů se zachowalo, než w giné řeči“.¹⁰¹ Celý článek se pak nese v tomto duchu. Úsměv nicméně budí historka o panu Březovském, kterou zde také předkládá, aby zapůsobila na slovanské čtenáře. Jedná se o zkušenost českého rodáka, kterému v Indii údajně rozuměli a on rozuměl jim „až do Kočinčiny“.¹⁰²

Jungmannovy zájmy tedy zastínily jeho kritický úsudek. Ani jeho představy o lingvistické situaci v Indii, které v článku prezentuje, nebyly přesné. Podle jeho mínění vznikly současné indické jazyky smícháním sanskrtu s cizími jazyky, například smícháním s arabštinou vznikl hindūstānī, jehož všem srozumitelnou vznešenější verzí je prākrt, hindī a gindevī pak považoval za „hrubší“ řeči.¹⁰³

Pravděpodobně i on v sanskrtu spatřoval primordiální jazyk jako Friedrich Schlegel, který se tak rozešel s Jonesovou teorií, že se sanskrt stejně jako ostatní indoevropské jazyky vyvinul z neurčitého protoindoevropského jazyka.¹⁰⁴ Jeho starobylost obhajoval těmito argumenty:

„Samskrit gest řeč strogná (organická) skloňowanjm a změňowanjm kořene w každém wýznamu zratolestněná; gest sprostějšj, řádnějšj, a proto i staršj, nežli řecká, latinská, perská, německá i slowenská ...gest řeč filosofická, aneb lépe názew wjry, genž řetedlný, a gisty w wšech wýznamjch ustanowen gest“.¹⁰⁵

Pavel Josef Šafařík (1795-1861) naopak zastával názor, že jsou indoevropské jazyky dcery „gedné pramateře, poděliwšj(ch) se teprwa pozděgi zde w Europě o swé dědictwj, gazyk společný, w nepamětném

101 JUNGSMANN, Antonín. „O samskritu“ ..., s. 69.

102 Tamtéž, s. 69–78.

103 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century* (ca. 1800 - 1848).

104 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 165.

105 JUNGSMANN, Antonín. „O samskritu“ ..., s. 80-81.

stěhowánj z Asie s sebau donešený“.¹⁰⁶ Šafařík se již nezabýval Schlegelovým učením jako bratři Jungmanové. Sám se nechal inspirovat jinými německými mysliteli - Franzem Boppem a Wilhelmem von Humboldtem (1767-1835), jejichž vliv je v jeho pracích patrný.¹⁰⁷ Bopp také prosazoval myšlenku prehistorického protoindoevropského jazyka, z něhož se později vyčleňovaly dílčí dialekty, a to na divergentním principu.¹⁰⁸

Oba němečtí badatelé, stejně jako Šafařík, již patřili ke strážlivějším myslitelům.¹⁰⁹ Jejich snahy povznést germánství či slovanství nešly na úkor vědeckého bádání. F. Bopp i Humboldt například zamítli používat termín „indogermánský“, prosazovaný H. J. Klaprothem, Bopp se raději se přikláněl k užívání výrazu „indoklasický“.¹¹⁰ Také rozhodně nechtěl uznat jazykovědu za filosofickou disciplínu, pro něj vždy představovala empirickou vědu.¹¹¹ Přelomovým se stal rok 1816, kdy uveřejnil svoji práci o systému konjugace indoevropských jazyků, kterou později rozšířil do *Srovnávací mluvnice sanskrtu, zendu, řečtiny, latiny, góštiny a němčiny*. Toto dílo bylo zásadní pro ustanovení moderní indoeuropeistiky, jakožto filologického oboru.¹¹² Díky němu začal být Bopp navíc považován za zakladatele srovnávací indoevropské jazykovědy v Německu.¹¹³

Z jeho prací čerpal i P. J. Šafařík při svém studiu sanskrtu. Konkrétně si pořídil slavné dílo *Über das Conjugationssystem der Sanskritsprache* a jeho pozdější práci *Vergleichende Grammatik*. Velmi ho

106 ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. „Myšlenky o starobylosti Slovanů w Europě“. *Časopis českého Museum*. 1834, ročník 8., č. 1, s. 36.

107 Sám Šafařík tato dvě jména ve svých pracích často zmiňuje, například v článku *Wýklad některých grammatických forem w jazyku slowanském*.

108 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 133.

109 Ve třicátých a čtyřicátých letech se úzký okruh čtenářů, pro něž zapálení čeští vlastenci psali a veršovali, natolik rozrostl, že nebylo více možné využívat dřívější „kreativní“ přístup, který byl nyní vystavován kritice.

STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century* (ca. 1800 - 1848).

110 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 164.

111 Tamtéž, s. 131.

112 Tamtéž, s. 171.

113 Tamtéž, s. 197.

zaujala pravidla řídící tvoření slovesných kmenů; ty v několika člancích¹¹⁴ porovnal s pravidly vyskytujícími se ve slovanských jazycích, řečtině, latině atd. Jeho zájem o sanskrt byl opravdový, ve svém studiu se snažil jít do hloubky, nevystačil si pouze s povrchními znalostmi, svým přístupem se dokázal přiblížit metodám moderní lingvistiky.¹¹⁵ Kreativní přístup jeho současníků tak začal být od třicátých let postupně překonáván.

3.2 Vliv komparativní mytologie

Podobnost jmen bohů a jejich stejný význam patřily k dalším argumentům vypovídajícím o společném původu národů, neboť jak bylo výše řečeno, každý národ měl mít již od prvopočátku také své náboženství. Evropští badatelé tak vytvářeli různé kombinace, v nichž ztotožňovali svá božstva s indickými. Čeští obrozenci nebyli v tomto ohledu výjimkou. Dokonce se začali zabývat náboženstvím starých Slovanů, aby mezi jejich bohy mohli nalézt spojitost s bohy uctívanými v Indii. Doklady a zmínky o slovanském pohanství však byly natolik vzácné, že nemohly obrozencům v jejich úsilí dostatečně pomoci. Chyběli jim tak hlubší znalosti nejen indické, ale také slovanské mytologie, což je z jejich prací zřejmé. Kombinace, které vytvářeli, byly svévolné a postrádaly hlubší smysl. Na první pohled však na čtenáře mohly zapůsobit. Někteří agitátoři si této skutečnosti byli dobře vědomi a snažili se ji obrátit ve svůj prospěch. Neznalost těchto náboženství u široké veřejnosti jim umožňovala vytvářet různé smyšlenky, podporující spřízněnost slovanského a indického národa, a tedy i národně-agitační zájmy, čehož také následně využili.¹¹⁶

Na stejnost jmen evropských a indických bohů poukázal například Antonín Jungmann ve svém článku *O samskritu*. Jak se zde můžeme dočíst: „Hlavním důkazem gest, že mnohá gména řeckých a latinských

114 Jedná se například o článek *O tvoření slov zdwojowaním kořene* či *O šíření časoslovních kořenův a kmenův wsauwáním a přirážením sauhlásek*.

115 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century* (ca. 1800 - 1848).

116 Tamtéž.

bohů w indickém se nalezaj, gešto we swé řeči wygádřené a wyložené býti nemohau.“¹¹⁷ Prokázání tohoto tvrzení však nevěnoval značnou pozornost. Tu primárně zaměřil na ztotožnění slovanských bohů s indickými. Peruna, slovanského boha hromu a blesku, spojil s védským bohem Varunou, nejvyšším soudcem a vládcem vod. Slovanského boha Triglava zase s označením trojice hlavních indických božstev, trimūrti. Ladu dále ztotožnil s Lakšmí, Morenu s Maranou, Jamníka s Jamou apod.¹¹⁸ Je pravděpodobné, že v těchto případech vycházel především ze zvukové podobnosti jmen nežli z hlubších vědomostí dané tematiky.

Větší zájem o komparativní mytologii projevil slovenský básník a jazykovědec Jan Kollár (1793-1852). Ve svých pracích se však nezdráhal popustit uzdu své fantazii, o čemž svědčí dopis, který adresoval Pavlu Josefu Šafaříkovi. Zde píše:

„Celé naše pohanské bágeslowj indické gest ... Sláwowe neymładšj synowé a vystěhowanci z Indie zachowali neyauplněgji, neypřesnėgi a neyčerstwėgi mezi všemi europegskými národy gak gmėna tak i w ýznam indických božstwj.“¹¹⁹

Na důkaz svého tvrzení podal mnoho příkladů. Kromě těch, které vypsál Jungmann, zmínil totožnost Koledy s Kaledou, údajnou Višnuovou ženou, dále Kupoly, bohyně úrod a plodnosti, s Kamalou, Živu s Šivou atd.¹²⁰ Zajímavé je, jakým způsobem se snažil obhájit své komparace. Pro názornost uvádím příklad, ve kterém spojuje slovanského boha práva Prowa s Brahmou:

„Gmėno a slowo Bram, negen etymologicky ale i logicky co do w ýznamu, totožné gest se slowem Praw. ... Brama = a scientia de ley t.g.známost prawdy čili zákona. Prawda we staroslaw. nářečj znamenala zákon. ... Přjgmj čili druhé gmėno Bramovo gest Tatwa, ... t. g. prawost, prawda.“¹²¹

117 JUNGSMANN, Antonín. „O samskritu“ ..., s. 72.

118 Tamtéž, s. 72.

119 KOLLÁR, Jan. *Sláwa bohyně a půwod gmėna Slawůw čili Slawjanůw: S přjdwky srownalost indického a slawského žiwota, řeči a bágeslowj ukazugjcjmi. W listech k welectěnému přjteli panu P. J. Šafařjkowi od Jana Kollára*. Pešť: J. M. Trattner-Károly, 1839. s. 226.

120 Tamtéž, s. 52-54.

121 Tamtéž, s. 51.

Podobným způsobem také došel k spřízněnosti slovanské bohyně Slávy, kterou sám vymyslel, s indickou bohyní Svāhou, manželkou boha Agniho.¹²² Její význam mezi indickými bohy pak značně zveličil:

„ ... Suaha čili Slawa, byla gedna z neypřednějšich a neydůležitějšich bohyň: ona byla gakoby Matka náboženstw, Prostřednice mezi bohy a gich ctiteli, Předstawená modlitbám a obětem ana prosby a djky lidské k bohům donášela, ona se gmenuge bohynj obdařenau vlastnostmi všech bohůw, očišťugjcj všecky hřjchy, udělugjcj všecco štěstj i nesmrtelnost: ku takowéto bohyni musel tedy lid, gako gest náš, náboženstw i sláwu obzwláště milugjcj, neywjce lnauti a gi sobě přiswogiti.“¹²³

Slávu (Svāhu), bohyni obětí, modliteb, zpěvu a slávy,¹²⁴ si tak měl náš lid vyvolit a podle ní pojmenovat svůj národ.¹²⁵ Tuto bohyni, kterou měli Slované, ale i Řekové, Skandinávci atd., běžně uctívat,¹²⁶ učinil ústřední postavou svého životního básnického díla *Slávy dcera*, které bylo od roku 1824 mnohokrát přepracováno.¹²⁷

Jeho fiktivní konstrukt měl podpořit vlasteneckou ideologii, což, jak bylo výše ukázáno, nebylo ničím neobvyklým. A také on slavil úspěch, neboť jeho výklad se ujal a byl vážně přijímán až do poloviny 19. století. Kriticky se k jeho metodě později vyjádřil například František Ladislav Čelakovský (1799-1852), když prohlásil: „(Kollárovy) způsoby jsou občas zmatené – začíná psát poezii filologicky a filologii poeticky.“¹²⁸

P. J. Šafařík ve svém studiu slovanské mytologie projevil značnou dávku kritičnosti. Byl si dobře vědom nedostatečnosti historického materiálu, proto odmítl činit ukvapené závěry. Na základě díla německého historika Johanna Görrese (1776-1848) *Mythengeschichte der asiatischen*

122 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century* (ca. 1800 - 1848).

123 KOLLÁR, Jan. *Sláwa bohyně a půwod gména Slawůw čili Slawjanůw: S přjdawky srownalost indického a slawského žiwota, řeči a bágeslowj ukazugjcjmi. W listech k welectěnému přjteli panu P. J. Šafařjkowi od Jana Kollára ...*, s. 73.

124 Tamtéž, s. 74.

125 Tamtéž, s. 9.

126 Tamtéž, s. 22.

127 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century* (ca. 1800 - 1848).

128 Tamtéž.

Welt k jednomu závěru přeci jen došel - ke společnému slovanskému a indickému zvyku upalování vdov s mrtvolou jejich manžela.¹²⁹ Kollár upozornil na další shodné obyčeje, které odkazují na jejich společný původ. Jednalo se usmrcování novorozeňat, především dívek, u některých kmenů, vyhýbání se příbytku ženy během jejího šestinedělí, obětování se bohům utopením atd.¹³⁰

Je otázkou, nakolik jsou tyto jeho argumenty, jako mnohé další, oprávněné. Kollár se ve své knize nicméně často odvolával na O. Dappera (1636-1689), W. Jonese, H. H. Wilsona (1786-1860), W. S. Majewskiho, A. Baniera (1673-1741), F. Boppa, J. H. Klaprotha a F. Adelunga (1768-1843). Z českých badatelů pak odkazoval zejména na J. Dobrovského, který se také zabýval komparativní mytologií. Ve svém studiu vycházel z díla Paulinuse od Sv. Bartoloměje¹³¹ (1748-1806) *De diis Indorum orientaliūm*. Ke sklonku svého života byl natolik přesvědčen o příbuznosti Slovanů a Indů, že dokonce očekával „objev společného zdroje veškerého klasické moudrosti a filosofie.“¹³²

3. 3 Vliv fyzické antropologie

Vedle lingvistických argumentací a důkazů opírajících se o společnou mytologii, představovala od 19. století i fyzická antropologie důležitou součást bádání, v jehož centru stálo nalezení společného původu národů.¹³³ Tyto výzkumy pracovaly s viditelnými tělesnými znaky, které přírodovědci porovnávali, a na jejich základě pak utvářeli různé rasové typologie. Národy disponující stejnými rysy pak byly považovány za

129 ŠAFARŽÍK, Pavel Josef. *Dejiny slovanského jazyka a literatury všetkých nárečí*. Bratislava: SAV, 1963. s. 54.

130 KOLLÁR, Jan. *Sláva bohyně a původ gména Slawůw čili Slawjanůw: S přjdawky srownalost indického a slawského žiwota, řeči a bágeslowj ukazugjcjmi. W listech k welectěnému příteli panu P. J. Šafarjkowi od Jana Kollára ...*, s. 168-169, 192-193.

131 Vlastním jménem Johann Phillip Wesdin.

132 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century* (ca. 1800 - 1848).

133 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance ...*, s. 178.

příbuzné, přičemž ani charakterové kvality nebyly vyloučeny z této argumentace.¹³⁴ V průběhu 19. století se začala fyzická antropologie prosazovat na úkor antropologie lingvistické a starozákonní genealogie.¹³⁵ Důležitou roli v jejím bádání však stále hrála již známá teologická paradigmata.

F. Palacký ve svém článku *O rozličnosti národů, zvláště w Europě a w Asii* uvedl typologie Francouze Georga Cuviera (1769–1832), Angličana Jamese Cowlese Pricharda (1786–1848) či Němce Johanna Friedricha Blumenbacha (1752–1840), který je považován za jednoho z průkopníků lidské komparativní anatomie.¹³⁶ Ve svém díle *De generi humani varietate native*, ze kterého Palacký převážně vycházel, Blumenbach rozdělil lidstvo do pěti ras, tedy kavkazské, mongolské, etiopské, americké a malajské.¹³⁷ V jeho pojetí můžeme stále spatřovat známky teologického myšlení propojeného s přírodní vědou. Mongolská a etiopská rasa, jejichž pleť se vyznačovala tmavší barvou, totiž měla vzniknout degenerací rasy malajské a americké. Primordiální rasu naopak charakterizoval krásnou světlou pletí a v současnosti ji mělo ztělesňovat „kaukaského plémě“,¹³⁸ do něhož počítal většinu evropských národů, ale také některé asijské¹³⁹ včetně Indie. Tímto způsobem jej pak popisoval:

„Plémě kaukaské gest pleti bjlé, vlasů dlauhých, měkých a nehnědých, na seweru bělegšjch, na gihu černěgšjch, twáři podlauhlé, mjrně wysedlé, očj slušně otewřených, nosu wypuklého neširokého, rtů tenkých, a wůbec urostlosti té, kterau my za wzorně krásnau pokládati gsme nawykli.“¹⁴⁰

134 PALACKÝ, František. „O rozličnosti národů, zvláště w Europě a w Asii“ ..., s. 258.

135 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance* ..., s. 178-179.

136 Tamtéž, s. 184.

137 PALACKÝ, František. „O rozličnosti národů, zvláště w Europě a w Asii“ ..., s. 258-260.

138 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance* ..., s. 184.

139 Konkrétně sem patřili Keltové, Kymrové, Germáni, Latinci, Řekové, Thrákové, Slované, Letové, Indové, Médové, Peršané, Afgánci, Beluči, Kurdové, Arméni a Asetinci.

PALACKÝ, František. „O rozličnosti národů, zvláště w Europě a w Asii“ ..., s. 267.

140 Tamtéž, s. 260.

Jelikož kavkazská rasa zahrnovala národy patřící do již vymezené indoevropské jazykové rodiny, mohlo dojít k jejich splynutí. Problematické však bylo pojmenování tohoto vzniklého kmene národů. Někteří jej nazývali indoevropským, jiní indogermánským, jáfetským, ale také árijským.¹⁴¹ V této otázce panovaly neshody.

Zajímavá je nicméně jiná věc; Evropané totiž nepovažovali svou rasu pouze za mimořádně krásnou, ale také velmi nadanou a schopnou. Již francouzský přírodovědec Jean Baptiste Lamarck (1744–1829) ve svém díle *Philosophie zoologique* hovořil o „nadřazené rase“, vyčnívající svými neobyčejnými kvalitami nad ostatní rasy, které měla navíc ovládnout.¹⁴² František Palacký v podobném duchu napsal:

„(plémě kaukaské); kteréžto kdekoli s plemeny cizjmi, s gegich náboženstwji a wzdělanostj se potkávagj, všude wnitřnj dokonalostj a přewahau swau ge porážegj, tak že, newkročjili w to nenadálý skutek prozřetedlnosti božské, dřjwe neb pozděgi všickni národowé na zemi, a tudjž celé pokolenj lidské, wzdělanost europeyskau sobě osobnj.“¹⁴³

Je tedy patrné, že v obou zmíněných pojetích hraje důležitou úlohu teologický koncept smyslu dějin, kterému byla na začátku věnována pozornost. Lamarckova představa o jedné, „vyšší“ rase, ovládající ostatní, se nápadně podobá myšlence o přenesení moci, kterou však již nedisponuje národ, ale rasa. Palackého slova zase odkazují k představě Evropy jakožto kulturní velmoci, jež má ostatním předat své hodnoty, způsob uvažování, jednání, vnímání světa atd., tedy celé své křesťanské dědictví včetně křesťanství samotného. Jeho myšlenka se nápadně podobá pojetí smyslu dějin v křesťanské teologii, kde dochází k jeho naplnění vítězstvím pravého náboženství nad falešnými, o čemž hovořil například Vico.

Přírodovědné bádání zde ještě nezpůsobilo výrazné oslabení křesťanského učení, avšak posloužilo jako argument pro vytvoření nové

141 PALACKÝ, František. „O rozličnosti národů, zvláště w Europě a w Asii“ ..., s. 267.

142 BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance* ..., s. 185.

143 PALACKÝ, František. „O rozličnosti národů, zvláště w Europě a w Asii“ ..., s. 265.

pospolitosti, které, jak je z dějin známo, využili Němci ve své ideologii. České země se však ubíraly jiným směrem. Již koncem třicátých let se zájem národních agitátorů začal soustřeďovat na politické zájmy. Snahy vykreslit český národ jako hodnotného člena panslavistického či indoevropského společenství ustupovaly do pozadí. Zájem o Indii přesto dále přetrvával. V časopise *Česká včela* se lidé mohli dočíst o boji Rámmóhana Ráje (1772-1833) či Dvárkánátha Thákura (1794–1846) za kulturní a ekonomický pokrok, tedy za založení technických univerzit, větší participaci Indů ve správě země apod. Zprávy o jejich národním emancipačním úsilí tak u českého čtenářstva často prohloubily pocit vzájemné spřízněnosti představou jejich společného osudu.¹⁴⁴

144 STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century* (ca. 1800 - 1848).

ZÁVĚR

V této práci jsem se pokusila ozřejmit, jaké obrazy indických tradic sloužily českým národním obrozencům v jejich emancipačním úsilí. Nejprve jsem se však snažila nastínit, jak indické tradice prezentovali někteří významní evropští badatelé, zejména orientalisté, neboť právě z jejich děl naši obrozenci čerpali. Podstatné přitom bylo určit paradigma, jež formovalo jejich představy o národech a náboženství, výchozí i při studiu vzdálené Indie.

Klíčovou se pro mě stala teorie profesora S. N. Balagangadhary, v níž tvrdí, že je západní obraz indických tradic dědictvím křesťanského myšlení. Na základě této myšlenky jsem si stanovila hypotézu. Předpokládala jsem nalezení shodných interpretací indických tradic vycházejících z křesťanského teologického konceptu náboženství jak u českých národních obrozenců, tak u významných orientalistů.

Ve svých argumentacích jsem se odvolávala na informace nalezené v dílech našich obrozenců, zejména v periodikách, které se týkaly zmínek o Indii a indických tradicích. Zaměřila jsem se přitom na články Josefa Dobrovského, Josefa Jungmanna, Antonína Jungmanna, Jana Kollára, Pavla Josefa Šafaříka a Františka Palackého.

V díle F. Palackého nazvaném *Přehled rozličných národů a náboženství na zemi* jsem narazila na pojem „brahmané“ a buddhisté, které autor řadil mezi vyznavače polyteistických náboženství. V pojednání doktora J. A. Ryby *O nemoci choleře orientalnj* jsem našla zmínku o bráhmanech jakožto pohanských kněžích. Antonín Jungmann ve svém článku *O Hindích* v rámci popisu indického chrámu zase hovořil o bráhmanech, kteří světí vodu, jež má očistit příchozí poutníky od hříchu. Všechny tyto skromné poznámky potvrdily moji hypotézu. Naši obrozenci, shodně s orientalisty, považovali indické náboženství za pohanské. V bráhmanech spatřovali pohanské kněze, přestože jejich úlohu v rámci indického náboženství mnohdy interpretovali po vzoru role kněží ve známých monoteistických náboženstvích.

Jak uvedl Martin Fárek ve svém habilitačním spisu, uchopování indických tradic vycházelo z teologického paradigmatu, jenž si kladl nárok vysvětlit všechny kultury a tradice, nejen křesťanství, a který pracoval s představou, že všechny národy mají své náboženství. Tak byli Indové označeni za pohany, kteří měli podle rozšířeného názoru k polyteismu dospět odklonem od védismu, jenž představoval původní indické monoteistické náboženství. Bráhmaismus byl jeho degenerační podobou. Argumenty o vlivu kněžích na úpadek náboženství jen potvrdily přenášení západních měřítek na cizí kulturu.

Navzdory zmíněné interpretaci indického náboženství, převládalo v dílech našich obrozenců kladné hodnocení indické kultury, někteří ji dokonce neskrytě obdivovali a vychvalovali. Antonín Jungmann, v již zmiňovaném článku *O Hindích*, oceňoval její starobylost a vysoký stupeň vzdělanosti, kterého dosáhla v době, do níž naše historie ani nedosahuje, přičemž veliký význam přikládal sanskrtu, který považoval za svatou řeč. Jeho starší bratr Josef jej dokonce nazval nejdokonalejším jazykem na světě. Védy přitom označil za nejstarší a nejkrásnější svaté knihy. Z jejich textů je patrné romantické nadšení pro tuto vzdálenou civilizaci stejně jako vliv teologických koncepcí.

Indie pojímaná jako starobylý národ vlastní nejstarší posvátné knihy měla západním badatelům posloužit k odkrytí povahy prvotního náboženství krátce po potopě světa. Ukázalo se, že teologické představy obsažené v Genesis, platily ještě v 18. a 19. století za pravdivé. Z nich pak vycházelo pojetí národa našich obrozenců a tedy i důraz, který přikládali českému jazyku a studiu vlastní historie. V biblickém vyprávění o babylonském zmatení jazyků a o migraci tří synů Noemových po potopě se totiž dočítáme o národu jakožto nositeli vlastního jazyka (a náboženství).

Dějiny národa, prodloužené až k biblickým počátkům, zformovaly způsob, jakým naši obrozenci konstruovali historii českého a slovanského národa. Jejich zájem se přitom soustředil na otázku vlastního původu. Jazykovědci se zabývali hledáním počátečního prajazyka, z něhož se měly vyvinout slovanské dialekty. Jednalo se o sekularizovanou obdobu debat o primordiálním jazyce. Objev indoevropské jazykové rodiny, který byl

opřen o výsledky biblické antropologie, ovlivnil i naše agitátory. Mnozí začali v sanskrtu spatřovat indoevropský prajazyk, jakousi ideální řeč, které se měly ostatní jazyky více či méně oddálit. Tato skutečnost u nich vedla k představě Indie coby slovanské pravlasti.

Objevila jsem, že tento názor prosazoval již Josef Dobrovský, který si na základě gramatiky jednoho z dialektů maráthštiny, sepsané českým jezuitou Karlem Příkrylem, povšimnul podobnosti některých slovesných tvarů s obdobnými tvary slovanských jazyků. Díky této skutečnosti se začal Dobrovský zajímat také o sanskrt, čímž se stal prvním českým sanskrtistou. Příbuznost slovanských a indických jazyků jej dovedla k představě společného původu.

Z prostudovaného materiálu není zřejmé, zda Dobrovský v sanskrtu spatřoval indoevropský prajazyk, nicméně z mladší generace obrozenců tuto myšlenku velmi pravděpodobně zastával Antonín Jungmann, který se s jistým zápalem pokoušel ve svém článku *O samskritu* na několika příkladech prokázat, že si čeština zachovala s tímto vznešeným jazykem více shodných slov, kořenů atd. než němčina. Je patrné, že prosazení tohoto tvrzení bylo pro národní agitátory velmi důležité. Pavel Josef Šafařík šel již jinou cestou. V jeho textech jsem nenalezla výlučné prosazování příbuznosti slovanských jazyků s indickými. V sanskrtu navíc nespatořoval indoevropský prajazyk, ale mluvil o neurčitém protoindoevropském jazyce, z něhož se měl sanskrt až následně vyvinout.

S rozdílnými přístupy jsem se setkala i při četbě článků zaměřených na komparaci slovanské a indické mytologie, neboť i ona platila za důkaz příbuznosti národů, což vycházelo ze zmíněné představy, že všechny národy od svých počátků vlastní spolu s jazykem také náboženství. Národní obrozenci tak studovali nejen slovanskou, ale i indickou mytologii. Kollár tomuto tématu věnoval největší pozornost. Ve svém rozsáhlém spise *Sláva bohyně a původ jména Slawůw čili Slawjanůw* se pokusil dokázat, že je celá naše slovanská mytologie indického původu, a že si právě ona mezi všemi národy nejlépe zachovala jména a významy indických božstev. Na podporu svého tvrzení zde udal mnoho příkladů, v nichž ztotožňuje Živu s Šivou, Koledy s Kaledou,

údajnou Višnuovou ženou, Ladu s Lakšmí apod. Je zřejmé, že zde vycházel zejména ze zvukové podobnosti jmen nežli z hlubších znalostí dané látky. Podobné kombinace jsem objevila i u Antonína Jungmanna. P. J. Šafařík se, spíše než na totožnost indických a slovanských božstev, zaměřil na shodné zvyky těchto národů. Hovořil o společném zvyku upalování vdov s mrtvolou jejich manžela, více k tomuto tématu přispěl opět Jan Kollár. V jeho díle však spatřuji jediný záměr, podepření vlastenecké ideologie.

Zmíněné fiktivní konstrukty byly přijímány až do poloviny 19. století, kdy začala lingvistickou antropologii nahrazovat antropologie fyzická. Nově byl kladen důraz na tělesné znaky, jež měly vypovídat o příbuznosti národů. S jistotou můžu tvrdit, že se jí věnoval František Palacký, u ostatních si nejsem, vzhledem k omezenému množství prostudované literatury, jistá. V českém národním obrození však nesehrála významnou úlohu. Naši agitátoři se již koncem třicátých let začali soustředit na praktičtější cíle. Zájem o Indii tímto neustal. Čeští čtenáři se i nadále mohli dočítat o této vzdálené zemi, témata článků se však primárně nesoustředila kolem společného původu českého a indického národa.

Nyní již samým závěrem bych chtěla zdůraznit, že význam, který Evropané, i čeští národní obrozenci, přikládali v 18. a 19. století Indii, vycházel z křesťanských teologických koncepcí a pouze v jejich rámci dával smysl. Dnes by pravděpodobně na nikoho nezapůsobila příbuznost našeho jazyka s indickými, neboť pro nás již tato skutečnost pozbyla své váhy. Tímto samozřejmě nechci nijak deklasovat její úlohu v rámci národní agitace, jen se snažím poukázat na důležitost celkového kontextu, mimo nějž se dané argumenty stávají bezvýznamnými.

BIBLIOGRAFIE

I. Primární literatura

A: Monografie

KOLLÁR, Jan. *Sláva bohyně a původ jména Slawův čili Slawjanův: S příjďawky srownalost indického a slawského žiwota, řeči a bágeslowj ukazugjcmi. W listech k welectěnému příteli panu P. J. Šafařkowi od Jana Kollára*. Pešť: J. M. Trattner-Károly, 1839. 358 s.

ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. *Dejiny slovanského jazyka a literatury všetkých nářečí*. Bratislava: SAV, 1963. 601 s.

B: Články v periodikách

JUNGMANN, Antonín. „O Hindích“. *Krok*. 1821, díl 1., č. 2, s. 35–47.

JUNGMANN, Antonín. „O samskritu“. *Krok*. 1821, díl 1., č. 1, s. 64–81.

JUNGMANN, Antonín. „Wýtah grammatický z Nala, k ljbému srownánj s vlastenskau řečj“. *Krok*. 1823, díl 1., č. 4, s. 75–103.

JUNGMANN, Josef. „Krátký přehled prosodie a metriky indické“. *Krok*. 1821, díl 1., č. 1, s. 33–64.

JUNGMANN, Josef. „Wýměsky z prosodiky a metriky české“. *Krok*. 1821, díl 1., č. 2, s. 1–32.

PALACKÝ, František. „O neystaršjch děginách a děgopisjch národů Asiatských“. *Časopis českého Museum*. 1831, ročník 5., č. 4, s. 29-47.

PALACKÝ, František. „O rozličnosti národů, zvláště w Europě a w Asii“. *Časopis českého Museum*. 1832, ročník 6., č. 3, s. 257-282.

PALACKÝ, František. „Přehled rozličných národů a náboženství na zemi“. *Časopis Společnosti vlastenského museum w Čechách*. 1827, ročník 1., č. 2, s. 121-139.

RYBA, Josef, Arnošt. „O nemoci choleře orjentalnj“. *Časopis českého Museum*. 1832, ročník 6., č. 1, s. 82-104.

ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. „Myšlénky o starobylosti Slowanů w Europě“. *Časopis českého Museum*. 1834, ročník 8., č. 1, s. 23-57.

ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. „O šíření časoslowních kořenůw a kmenůw wsauwáním a přiřážením sauhlásek“. *Časopis českého Museum*. 1846, ročník 20., č. 4, s. 409-433.

ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. „O tvoření slow zdwojowáním kořene“. *Časopis českého Museum*. 1846, ročník 20., č. 3, s. 355–368.

ŠAFAŘÍK, Pavel Josef. „Wýklad některých grammatických forem w jazyku slowanském“. *Časopis českého Museum*. 1847, ročník 21., č. 2, s. 127-170.

II. Sekundární literatura

A: Monografie

BARŠA, Pavel, STRMISKA, Maxmilián. *Národní stát a etnický konflikt: politologická perspektiva*. Brno: CDK, 1999. 329 s. ISBN 80-85959-52-6.

BERLIN, Isaiah, *Vico and Herder: Two studies in the History of Ideas*, 1st ed., New York: The Hogarth Press, 1976. 228 s. ISBN 0-7011-2512-8.

BUDIL, T. Ivo. *Od prvotního jazyka k rase: utváření novověké západní identity v kontextu orientální renesance*. Praha: Academia, 2002. 278 s. ISBN 80-200-0987-6.

FÁREK, Martin. *Indie očima Evropanů. Orientalistika, teologie a náboženství*, habilitační spis, předloženo na ETF UK Praha, 2012. 219 s.

FIŠER, Ivo, ZVELEBIL, Kamil. *Země posvátných řek*. Praha: Mladá fronta, 1959. 288 s.

HAVRÁNEK, Bohuslav, DOLANSKÝ, Julius. *Josef Dobrovský, 1753–1953: sborník studií k dvoustému výročí narození*. Praha: ČSAV, 1953. 593 s.

HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2009. 315 s. ISBN 978-80-7419-010-0.

HROCH, Miroslav (ed.). *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*. Praha: SOCIOLOGICKÉ NAKLADATELSTVÍ, 2003. 451 s. ISBN 80-86429-20-2.

KÜNG, Hans, STIETENCROON, von Heinrich. *Křesťanství a hinduismus: na cestě k dialogu*. Praha: Vyšehrad, 1997. 223 s. ISBN 80-7021-229-2.

LE GOFF, Jacques. *Kultura středověké Evropy*. Praha: Odeon, 1991. 747 s. ISBN 80-207-0206-7.

MACHOVEC, Milan. *Josef Dobrovský: studie s ukázkami z díla*. Praha: Akropolis, 2004. 256 s. ISBN 80-7304-045-X.

RÁDL, Emanuel. *Dějiny filosofie II.: Novověk*. Praha: Votobia, 1999. 668 s. ISBN 80-7220-064-X.

ŘEZNÍK, Miloš. *Formování moderního národ: (Evropské „dlouhé“ 19. století)*. Praha: TRITON, 2003. 93 s. ISBN 80-7254-406-3.

STRNAD, Jaroslav; FILIPSKÝ, Jan; HOLMAN, Jaroslav; VAVROUŠKOVÁ, Stanislava. *Dějiny Indie*. Praha: Lidové noviny, 2003. 1186 s. ISBN 80-7106-493-9.

ZEPLINER, Artur. *Čínská filosofie v novověké evropské filosofii*. Praha: Academia, 1966. 211 s.

B: Články v periodikách

STRNAD, Jaroslav. *India as Reflected in Czech Consciousness in the Era of the National Revivalist Movement of the Nineteenth Century (ca. 1800 - 1848)*, předběžná verze tohoto dokumentu byla přečtena na mezinárodní konferenci: "Exchanges of Ideas and Culture between South Asia and Central Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries", která se konala 28. - 29. října 2005 na Harvardské univerzitě.

Seznam příloh

Příloha č. 1

PALACKÝ, František. „Přehled rozličných národů a náboženství na zemi“. *Časopis Společnosti vlastenského museum w Čechách*. 1827, ročník 1., č. 2, s. 130.

Příloha č. 2

PALACKÝ, František. „O rozličnosti národů, zvláště w Europě a w Asii“. *Časopis českého Museum*. 1832, ročník 6., č. 3, s. 265.

Příloha č. 3

RYBA, Josef, Arnošt. „O nemoci choleře orjentalnj“. *Časopis českého Museum*. 1832, ročník 6., č. 1, s. 86-87.

Příloha č. 4

KOLLÁR, Jan. *Sláwa bohyně a půwod gména Slawůw čili Slawjanůw: S přjdawky srownalost indického a slawského žiwota, řeči a bágeslowj ukazugjcjmi. W listech k welectěnému přjteli panu P. J. Šafařkowi od Jana Kollára*. Pešť: J. M. Trattner-Károly, 1839. s. 226, 241-242.

Příloha č. 1

130

c) Samaritáni.....	500.
d) Zemaelitě.....	15,000.
D. S i k h o w é w Hindostanu	3,000,000.
E. K o n f u c i á n i w Číně a na Japau	3,000,000.
F. P a r s o w é —	223,000.
w Iranu.....	20,000.
w Afĝanistanu.....	3,000.
w Sindu.....	20,000.
w Hindostanu.....	180,000.

II. Polytheisté (většij we více než w jednoho Boha.)
477,530,000 dušij.

A. B r a m a n é — 111,353,000.

w přednj Indii.....	104,693,000.
w zadnj Indii.....	1,800,000.
na Seilanu a indických ostrovich	1,000,000.
w Beludĝistanu.....	580,000.
w Afĝanistanu.....	3,200,000.
w Arabistanu, Turkestanu, w Ru- sšij a w Turfanu.....	80,000.

B. B u d b a i š t é 315,977,000.

a) Buddaisté vlastnj.....	280,770,000.
Buddha na Seilanu.....	750,000.
Čaudma w Birmanu.....	9,500,000.
Somonu Kondom w Siamu	1,200,000.
Bout w Anamu.....	21,420 000.
Fo w Číně.....	232,900,000.
Budzbo na Japau.....	15,000,000.
b) Lamaisté.....	35,207,000.
w Tibetu.....	12,000,000.

pamatnějšj gsau. I my we přítomném pagednánj swém gen na tyto plemena zřetel swúg obrátjme, a na národy z nich pošlé, gak wymřelé tak i geště žigj, kteří w děginách člowěčenstwa z gakekoli přjčiny pamatnými se stali. Zwláště pak sestawjme resultaty některé newějšjho w těchto předmětech skaumánj, pokud na přjbuzenstwj národu našeho a, na sausedy geho we staršjmu i newějšjmu wěku se wztahuj.

Prwnj plémě (středmolebé, kaukaské), gežto, poněwadž i my k němu náležjme, našinským nazjwati můžeme, na celém oboru zemském nynj předčj a panuge, a to sice gak náboženstwjm, zwláště křesťanským, tak i wzdělanostj, zwláště nowoeuropeyskau; kteréžto kdekoli s plemeny cizjmi, s gegich náboženstwji a wzdělanostj se potkawagj, wšude wnitřnj dokonalostj a přewahau swau ge porážegj, tak že, newkročjli w to nenadálý skutek prozřetedlnosti božské, dřjwe neb pozděgi všickni národowé na zemi, a tudž celé pokolenj lidské, wzdělanost europeyskau sobě osobj. A wšak plémě druhé, (širokolebé, mongolské), které u Slowanů giž od wěků čudským sluge, zdá se, že někdy i rozšjřenějšj, i také, aspoň we kmenu swém čjnském, dřjwe wzděláno bylo, nežli našinské; kterýžto poměr gen tjm se přewrátil, že když národowé našinštj wěk po wěku w oswětě prospjwali, Čjňané na starém stupni swém dosti magjce, giž dáwno od nás předstíženi gsau.

Co se někdegšj rozšjřenosti plemena čudského w Europě dotýče, nelze o nj dokonalegi sauditi, dokud pohádka o půwodu národů iberských na západu Europy rozhodnuta nenj. Iberowé a přjbuznj s nimi Kantabrowé, w neydáwnějšjmu wěku negen celý polauostrow Hišpanský osadili, ale i západnj částku Galie čili zemi Aquitanskau, též ostrow Sicillii, Sardinií,

Tato neynowěgšj, dřjwe neznámá cholery podoba neyprwé w měsji mági r. 1817 po dlauhém deštiwém powětřj w městě Nudd ea nad řekau Gangesem w Bengalii se wyskytla, pak poříčjm dolů se táhnauc, w čerwenci téhož léta wesnice Bahar, Patna, Sonergong, a w srpnu Silhet, Šittagong, Radžaky, Bangalpure a Mongir nawštjwila. W témže měsji do města Jessore na Gangesu, asi 20 mil sewerozápadně od Kalkutty ležjcho se dostawši, tam poneyprw od řádného a umělého lékaře, doktora R ob. Tytl era, z Kalkutty tam wyslaného, pozorowána i skaumána byla. Prwnj nemocný, ku kterému zawolán byl, zdál se mu gedem otráwen býti; tak ta nowá nemoc hned z počátku zahabila učenost a zkušenosť toho doktora, který gakožto kragšký lékař (fysikus) bezpochyby obyčegnau a domáej cholery dosti dobře znal. I ačkoli mnoho lidu z Jessory se rozutjkalo, předce gich tam za málo neděl do 6000 pomřelo. W tom městě žádně zlé powětřj cholery bylo nepředcházelo, anobrž všecku ta nemoc od Dra. Tytl era, Steuarta i tam usazeného auřadu gen škodliwé potravě, a sice požjwánj zhnilych ryb a neywjce pokažené reyži přičjtána byla; odkudž gj také prwnj gméno „reyžowá nemoc“ (morbus oryzeus) we prwnj knize, která o nj gedná, dáno (Rob. Tytler Remarks upon the morbus Oryzeus, or disease occasioned by the employment of noxious Rice as food. II vols. Calcutta 1820. 8).

Neustále po řece Ganges pokračujje cholera, wra- zila ku konci srpna do Kalkutty, města hlawnjho; kdež, gako až posawad všude, z počátku gen neychudšj a neyméně wzdělanj lidé, totiž obywatelé indičtj, w zárj ale i Europčané u welikém počtu se rozstonáwali a mřeli. Zatjm cholera se rozncsla negen po celém poříčj Gangesu, ale i dále po zemi. Braminowé, kněžj pohauštj u Indů, všecku tu nemoc z hněwu bohyně

Ulabehi a z gegj rozepře s bohem Kali wykládagjee, welikau pauť ke chrámu té bohyně w Kalinghautě rozkázali. Mnoho tisje pautnjků, vydawšjch se na tu pauť, po cestě z nastuzenj, z nauze a z neopatrného neb nepořádného žiwobyťj w cholera padlo a pomřelo, tak že málo kdo z nich domů se wrátil. Tak i w giných mjstech newědomost a powěra lidu pohanského nemálo k rozmnoženj této neřesti pomáhala, ku př. w městě B a n k o k u, gehož obywatelé, nemoc tu zlému duchu w rybji podobě přičjtagjee, w nesčislném počtu na břeh morský se zběhli, a po té smyšlené bohopustné rybě do moře stříleli, házeli, sekali a pjchali. K večeru však po té bitwě asi 7000 cholerau pomřelých lidj na mjstě nalezeno bylo. Nedowěra Indůw proti Europčanům, gichž ta nemoc wjce ušetřowati se zdála, trápenj a pohled nemocných na cholera, podobný tomu, který na otráwených se spatřuje, giž w Indii lid sprostý k tomu domněnj wedly, že prý Europčané po zahubenj a vyhlazenj národu indického dychtjee, řeky a studně godem nakazili. Toto ničemné a hanebné domněnj o gedowatých studnjch a řekách téměř všude, kam se cholera dostala, u hlaupého a zpozdilého lidu wjry nabýwalo, a na mnohých mjstech, a sice negen na ostrowě Manilla, nýbrž i w Europě, mezi vzdělanějšjmi národy, k rozbrogi a bauři lidu sprostého proti wládě a lékařům podnět dalo.

Z Kalkutty cholera, djlem pomořjm Koromandel zwaným, djlem silnicemi a taženjmi wogska, pomalu po celé Indii se rozšjřila, w zimě sice w krutosti swé poněkud ulewugje, z gara však, w měsji březnu 1818 w kragi Bonda i ginde tjm násilněgi lidi porážegje. Pak přjmo přes polauostrow indický po stanowišjch wogska w srpnu 1818 hlawnjho města B o m b a y doraziwši, odtud pomořjm Malabarským dále se rozmáhala. Na východnjm pak pomořj Koromandelském ukázawši

D.

S r o w n a l o s t

i n d i c k é a s l a w s k é m y t h o l o g i e .

Když sme s tiskem přítomného djla téměř již hotowi byli, otewřel se nám tento nový swět w indickoslawské mythologii, kde widěti, že ne geden bůh a bohyně *Sláwa*, ale celé naše pohanské bágeslowj indické gest. Nechtěli a nemohli sme zde celau indickau a slawskau mythologii; až do podrobnostj, wyčerpati, předstawiti a srownáwati, takowá práce wyhledává zvláštňj weliké djlo. Náš záměr gest toliko pozornost na tuto, všecko očekáwanj přewyšugjeć, stranu našeho národnjho žiwota obrátiti, návěštj dáwati a cestu klestiti s tau naděgj, že tyto naše začátky a prwotiny budaucj Slawistowé dokonagj.

Indická mythologie gest gako strom: w nj gest geden peň (geden bůh), mnohé wětwe (přjgruena, avatary), z těchto opět ratolesti listy, puky: wšudy však tosamost. Štěpy a rozwody z nj, již w neystaršjch časjch, i na europejskau půdu přesazeny byly a zde pod gménem řecké, řjmské, skandinawské mythologie wzrostly, oddáliwše se wjce méně od swého původu. Sláwowé neymladšj synowé a wy-stěhowanci z Indie zachowali neyauplněgi, neyřesněgi a neyčerstwěgi mezi všemi europejskými národy gak gména tak i význam indických božstw. Některá gména bohůw zůstala u Sláwůw w půwodnjch indických nám nynj nesrozumitelných výrazech, k. p. Parom, Ragowat čili Rugiewit, Gospadi, Vila a g.; giná posawád Indům i nám společná a srozumitelná gsau, k. p. Bhaga, Bhagawat = Bůh bohat, Pran Paran = Pára, Oum Um, Prija Přjge, Parwata Brdo, Agni Oheň atd.; giná opět z indického do slawského přeložena gsau, k. p. Kurma-Zelw-Gowinda Gospadi - Wolos, Stado; Hati Zelon Zelen; Parasurama Radhost atd.; giná málo proměněna a zpotwořena, k. p. Bhawani na Baba, Dharmaradža na Radamáš, Rakšasa na Rarašek, Hiraňja na Gorynja atd. U gednoho národu se toto, u druhého ono přjgmě některého boha wjce ugalo, rozšjřilo a panugjećm stalo, ostatnj pak tjm gakoby w pő-zadj a w zapomenutj uwedlo. Často přjdwáné a wedlegšj gméno některého boha přednost obdrželo nad hlawnjm, k. p. Perun a Indra, Radamáš a Jama atd. Některá gména indických bohůw zachowala se u Sláwůw brzo gakoby wykřiknjky, k. p. Breberi! Davori! Gemine! Praboh! Bystu! Ho-ja Haja! brzo gakoby přjsaha k. p. Bor-me; brzo gakoby přezdjwky, k. p. ty Lelo Lalo, ty Maňas, Lajda; brzo gakoby zlořečenj, k. p. boday ia porantalo (t. g. Porenut čili Šiva, bůh trestu, tě trestal!); brzo gakoby stra-

folgte eine noch härtere Strafe: um seine Wohnung zu vergrößern, *stahl* er nach Erschaffung des Weltalls ein Stück von diesem, was jedoch Wischnu entdeckte; mit seiner Wohnung ward er dafür von Brama in den Abgrund der Finsterniss gestürzt, und *büsste* dort Millionen Jahre lang seine Schuld, bis ihm endlich der Ewige verzieh, doch musste er in jedem Tag einmal als Mensch geboren werden und sterben, und Wischnu's Thaten aufschreiben, auch ward Bramaloga (Bramas Paradies) um das gestohlene Stück kleiner.“ *Tato bagka o pokutowánj a ponženj boha Brama wymyšlena gest ode ctitelůw boha Wišnu a Šiwa, k powýšenj těchto. I dlahé (snad oslowské) uši na modle Stargradskeho Prowa, gsau nepochybně podobným znamenjm trestu Bramowi od Wišnuitůw a Šiwanitůw pro upokořenj přilepeného. Pamatno gest, že na některých obrazjch Brama držj oheň w ruce, sr. Majer, Myth. I. S. 280. „Brama hält in der einen Hand einen Ring, das Zeichen der Unsterblichkeit, und in der andern ein Feuer (sr. pram pramen). Das Sandivane (Gottesdienst des Brama) soll schon von den ersten Bewohnern der Erde eingeführt worden sein und ist von den Indiern ununterbrochen beibehalten worden. Auch pflegen die Braminen dem Brama ein besonderes Opfer zu bringen, welches Bramajaga genannt wird. Die Ceremonien dabei sind ganz dieselben mit jenen bei dem Feueropfer Homam.“ — Giž nahoře podotkli sme, že jako w Indii tak i w Sláwii měl Brama posvěcené a dle geho gména zwané řeky, gezero, města, krage, k. p. w Indii řeku Bramaputra, město Brama-patna, krag Bramarši; a w Sláwii řeku Prowa Sprowa, gezero Pram přes něž Sprowa teče, hrad Spremberg, krag Priawani Spriawani atd.*

PŘJGMENJ A PŘETWORY BOHA WIŠNU.

Přjgmenj:

Bhagavat aneb Sri-Bhagavat: se gménem *bhagavat* srow. naše *Bog bogat, božj božstwj*; se slowem *Sri* sr. Sreťa t. g. Štěstj, Fortuna; poněwadž *Bhagavat* to značj co sanctus, felix, beatus, možno že polabský *Suentobueck*, Swatoboh, gen geho pozděgšj přeloženj gest, sr. *Leibnic. Rer. Bruns. I. p. 191.*

Čakravanni Kolo-čili sekeronosec, Zbrognoš.

Čaturbhudžia Čtweropažec, čtyři paže čili ruky magjef.

Damodara poněwadž šlepegi čili znamenj noby na břjchu nosj, kterau mu wtlačil Tambura Má Iruši.

- Devaginana** Devagirozenec, syn Devagi wnučky Bramowy.
Džaganat mundi dominus; sr. Swětówit, sr. Swětoboh.
Garudavadžja Garudowozenec, který se na orlu neb, gestřabu nosj.
Gauri mistr, předstawený, *Hornjk.*
Govinda (*Go-pa Go-spadi*, od *go wül*, howado, země, krag, a *ind id* hleděti, hljdati, panowati nad něčjm) sr. naše
Wolos Weles Weleš Walach (od *wül* a *es es* co w sanscritu znamená pán, k. p. *is es*, Eš-vara Gan-eša Logn-eša atd.)
Hari Heri Hariša, 1) *viridis*, *gilvus*, *flavus*, 2) *equus*, sr. *Hariwit Herowit* we Wolgastě; sr. Zelon, Zelen.
Kamsarati ratag čili bogownjk proti králi Kamsa.
Kéšawa kučery, kešky, kosy čili wlasý magjčj.
Kršna sr. *Krosina* (o ausuwka, gako *Krodo* a *Krt Krd*) božstwý od české kněžny Ludmily ctěno; sr. Černoglow.
Madhava manžel bohyně Má čili Lakšmi, sr. *Sri-bhagawat* manžel bohyně Sri.
Madhuribu Madhurab, podrobiteľ obra Madhu.
Mahadeva Mohautný, Weliký bůh.
Narajana (dle *Dappera* str. 61. Früst der Männer, sr. *Nar* = muž, *jana* choděnj, wedenj, mužowůdce Woywoda) od *Nara* = woda moře, sr. lat. *Nereides* = Mořup, *ajana* hnaučj: Wodohýbatel, na wodách se wznášegjčj.
Patmanabha Leknopupek, pupek co lekno, lotus, magjčj.
Pidambara žluté raucho magjčj.
Punarikakša Leknooký.
Purušottama Mužuw neylepšj.
Ragovat armis vel *ensibus praeditus*, sr. *Rugiewit*, u Sax. Gramm., *Rudianot* u Petra Albjna, t. g. Oružowit Oręžowit, Orudowit; *Ranwit*, *Riwit*.
Tamar (mužská polowice kwětu Tamara čili Lekna, manžel bohyně Lakšmi čili Tamary) sr. dalmatské, serbské a chorwatské *Dawor Damor*, bůh wogny, Mars t. g. Wišnu, Ragovat.
Vajgunda Wogkuňjk, od nebeského sjdla Vajgundam t. g. Woge Wogjnu Bogownjků kuťa, gontina.
Vanamali Owěněnec Okwětenec.
Wišnu intrans, *habitans* vel *intransium dominus*, *hospitum custos*, *miles*, *victor*, *superior*; sr. Wyšnj, přewyšiti; wjtěz wjtěziti; wes wesnice wjtati. *Wišnu* gest naše *Witislaw*.
Wišvambhara Wšezdržugjčj, wšebřánjčj a chránjčj.